

www.e-rara.ch

**Franconis Burgersdi institutionum logicarum synopsis, sive
rudimenta logica**

Burgersdijck, Franco

Basileae, [1660]

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-66468>

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

ke

VI

20

Him.

~~ke VI~~

~~20~~

ke VI

20

iche Reglen vom Baden / ssen vnnnd Schröpfen.

Vom Baden.

egen Sauberkeit / so der Mond in der Waag / oder
dert das außserucken / als in Lähmung / so soll der Mond
nn / vnderm * oder Δ σ .
ndsuche / so soll der Mond im Fisch / Krebs oder Scor-
P oder Z.

Uderlassen vnd Schröpfen.

sollen 1. junge Leuch vber 14. Jahr / nach dem New-
Jungfrauen / allenthalben / außserhalb des Bauchs vnd
ach dem ersten Viertel / wann der Mond ist im Krebs /
der Brust / Lung / Leber / Milz / Seyren / Blaßen vnd
ach dem Vollmond / wann der Mond ist im Widder /
nn / Augen / Ohren / Haupt / Diech / oder Hüfte.
biß in das 60. nach dem letzten Viertel / so der Mond
nn / außserhalb der Lenden vnd Schinbeynen.
im Stier / Zwilling / Löw vnnnd Steinbock / wann der
Blut lassen / dann hierdurch Lähme / Ohnmacht / Hu-
Trägheit der Schenckel / ja auch offtermahl der schnelle
eyen dann sonderliche gute Aspecten verhanden / Ptol.

ng des Uderlassens vnd Schröpfens /
ndigen die innerliche Gebrechen des Leibs
heit / ist auff folgende Reglen zumercken.

So das Blut ist :

er oben bedeckt / gute Gesundheit,
vil Geblüts.

in Ring / Hauptwehe.

FRANCONIS BURGERSDI
INSTITUTIONUM
LOGICARUM
Catalog SYNOPSIS,
SIVE
RUDIMENTA
LOGICA.

*In quibus præcipuè definitiones,
divisiones, & regula, ad artem Logicam per-
tinentes, per quæstiones & responsiones,
breviter & dilucidè pro-
ponuntur.*

BASILEÆ,
Typis, VIDUÆ JOH. JAC. GENATHI.
Sumptibus, HENRIC-PETRINORUM.

Quintil. Lib. i. Inst. Orat.

*Ut vascula angustioris superfu-
sam humoris copiam respu-
unt, sensim autem influenti-
bus, vel etiam instillatis,
complentur: sic animi pue-
rorum quantū excipere pos-
sint, videndum.*

INSTITUTIONUM
LOGICARUM
SYNOPSIS,
SIVE

RUDIMENTA LOGICA.

In quibus præcipuè definitiones, divisiones, & regulæ, ad artem Logicam pertinentes, per quæstiones & responsiones, breviter & dilucidè proponuntur.

*Capita respondent capitibus Institutionum
Logicarum.*

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

Unde dicta est Logica?

Voce λόγος, quæ inter cætera, tum *rationem* tum *orationem* significat. Logica enim dirigit intellectus nostri *rationem*, sive conceptus, eosque docet aptâ *oratione* interpretari,

Quid est Logica?

Logica est ars conficiens instrumenta, iisque dirigens intellectum in cognitione rerum.

Quod sunt partes Logicae?

Duae: prior agit de thematibus, eorumque variis affectionibus; posterior differit de ipsis instrumentis, quibus themata tractantur, sive quibus intellectus dirigitur, cum in thematum, sive rerum cognitione quaerenda versatur.

CAP. II.

Quid est Thema?

THema est, quicquid intellectui cognoscendum proponi potest.

Quomodo dividitur Thema?

In simplex & complexum.

Quid est Thema simplex?

Quod sine notionum complexione, sive sine affirmatione aut negatione, apprehenditur: ut, *Socrates, disputat, respublica, hirco, cervus.*

Quid complexum?

Quod apprehenditur duabus, pluribusve notionibus, affirmatione aut negatione copulatis; ut, *Socrates disputat: Ningit, pluit, statur.*

Quo-

Quotuplex est Thema simplex?

Duplex; universale & singulare.

Quid est universale?

Universale est, quod de pluribus suapte naturâ prædicari aptum est, ut, *homo, equus, planta.*

Quid singulare?

Quod de uno tantum suapte naturâ prædicari aptum est; ut, *Alexander, Bucephalus, hæc pyrus.*

Quomodo vocantur singularia?

Individua.

Quare?

Quia dividi non possunt in plura ejusdem nominis ac naturæ. Alexander enim dividi non potest in plures Alexandros, nec Bucephalus in plures Bucephalos: at homo dividi potest in plures homines, puta in Socratem & Platonem; & equus in plures equos, puta in Bucephalum & Cyllarum, &c.

Quotuplicia sunt individua?

Duplicia, determinata & vaga.

Quot modis determinantur individua?

Quatuor modis: 1. nomine proprio; ut, *Plato, Socrates, Bucephalus, Melampus.* 2. nomine communi sive appellativo, quod per excellentiam sumitur pro proprio; ut, *Philosophus pro Aristotele, Orator pro Cicerone.* 3. pronomine de-

monstrativo; ut, *hic, ille homo.* 4. periphrasi;
ut, *Apostolus gentium, id est, Paulus.*

Quid est individuum vagum?

Quod effertur pronomine incertæ partis;
ut, *aliquis, quidam homo.*

CAP. III.

Quæ sunt spectanda in Themate simplici?

PRIMO categoriæ & affectiones, quæ ex
varia rerum habitudine ad se invicem, &
ex modo, quo intellectus eas concipit, atque
inter sese comparat, oriuntur: deinde inter-
pretatio, & affectiones, quas intellectus vo-
cabulis affigit ex modo conceptus suos inter-
pretandi.

Quid est categoria?

Categoria est series rerum sub eodem
summo genere gradatim dispositarum.

Quot sunt categoriæ?

Decem: substantia, quantitas, qualitas,
relatio, actio, passio, ubi, quando, situs, &
habitus.

CAP. IV.

Quid est substantia?

SUBSTANTIA est res per se subsistens, &
subsistans accidentibus: ut, *spiritus, corpus,*
cælum, ignis, aqua, lapis, arbor, equus, &c.

Quid

Quid est per se subsistere?

Non esse in alio, ut in subiecto. Hac enim ratione distinguitur substantia ab accidentibus; utpote quæ semper alicui subiecto inhærent: quorum adeo esse nihil aliud est, quam inesse.

Quid est esse in subiecto?

Esse in subiecto dicitur, quod cum in alio sit, non ut pars, non potest tamen existere separatum ab eo, in quo est.

Quotuplex est substantia?

Duplex; prima & secunda.

Quid est substantia prima?

Substantia singularis; ut, *Alexander, Bucephalus*.

Quid secunda?

Substantia universalis; ut, *homo, equus*.

Quomodo discernis primam substantiam à secunda?

Prima substantia non dicitur de subiecto, cum ipsa omnibus subjiciatur. *Alexander* enim de nullo dicitur, nisi de seipso. At substantia secunda, quamvis in subiecto non sit, dicitur tamen de subiecto, nempe de primis substantiis sibi subiectis. *Homo* enim dicitur de *Alexandro, Socrate, Platone, &c.* *equus* de *Bucephalo, Cyllaro, &c.*

Quot sunt notæ substantiarum?

Sex.

Quæ est prima nota?

Non esse in subiecto: nimirum quia per se subsistit.

Quæ secunda.

Dici de aliis synonymis: hoc est, quoad nomen, & quoad definitionem. Hæc nota convenit secundis substantiis, non primis.

Quæ tertia?

Significare π $\delta \epsilon \pi$, hoc aliquid, id est, tale quid, quod digito demonstrari potest. Hæc nota convenit potissimum primis substantiis.

Quæ quarta?

Non habere contrarium. Substantia enim substantiæ non est contraria per se, sed per qualitates: ut, aqua & ignis.

Quæ quinta?

Non recipere magis & minus. Una enim eademque substantia non fit magis aut minus substantia, quam erat antea. Nam puer crescens, non fit magis homo, aut magis substantia, quam erat primo nativitatis suæ momēto.

Quæ sexta nota?

Unam eandemque numero substantiam suscipere contraria. Sic licet aqua frigida, mutatione sui, calida fiat, manet tamen una eademque numero aqua.

CAP. V.

Quid est quantitas?

Quantitas est accidens, quod per se partem habet extra partem.

Quotuplex est quantitas?

Duplex: continua & discreta.

Quid est quantitas continua?

Cujus partes communi termino copulantur.

Quotuplex est?

Duplex: magnitudo & tempus.

Quid est magnitudo?

Magnitudo est quantitas permanens.

Quot sunt species magnitudinis?

Tres: linea, superficies, & corpus.

Quid est linea?

Linea est magnitudo uno modo divisibilis: ut, ulna, milliare, stadium.

Quid est superficies?

Superficies est magnitudo duobus modis divisibilis: ut, jugerum.

Quid corpus?

Corpus est magnitudo tribus modis divisibilis. Huc pertinet omnis quantitas substantiæ corporeæ.

Qui sunt termini magnitudinis?

Termini lineæ, sunt puncta: superficiæ, lineæ; corporis, superficies.

Quid est tempus?

Tempus est quantitas fluens: ut, *hora, dies, annus, olympias.*

Qui sunt termini temporis?

Momenta, sive $\pi\epsilon\acute{\iota}$ $\nu\acute{o}\nu$. His enim copulantur partes temporis, sicut partes lineæ copulantur punctis.

Quid est quantitas discreta?

Quantitas discreta est, cujus partes non copulantur communi termino: ut, *duo, tria, decem.*

Quid de loco, oratione, ac motu statuendum?

Locus definitur, *superficies corporis ambientis*: atque hactenus referri debet ad superficiem. Oratio & motus non sunt species quantitatis, sed quanta per accidens.

Quot sunt nota quantitatis?

Tres.

Quæ est prima nota?

Non habere contrarium.

Quæ secunda?

Non recipere magis & minus. Quantitas quidem *major* fit, sed non fit *magis* quantitas.

Quæ tertia.

Res ab illa dici æquales aut inæquales.

CAP. VI.

Quid est qualitas?

Qualitas est accidens, à quo subjectum quale duntaxat denominatur.

Quot sunt species qualitatis?

Quatuor: 1. habitus & dispositio; 2. potentia & impotentia naturalis; 3. patibilis qualitas & passio; 4. forma & figura.

Quid est habitus?

Habitus est qualitas adventitia ad operandum cum facilitate.

Quid dispositio?

Dispositio est habitus imperfectus.

Illustra rem exemplo.

Si quis in arte aliquâ, scientiâ, aut virtute, puta Logicâ, Physicâ, aut justitiâ, aliquantulum profecit, is dispositione affectus est: si quis artis scientiæ, aut virtutis culmen attingit, is dicitur esse præditus habitu.

Quid est potentia naturalis?

Potentia naturalis est qualitas sensibus non obvia, quâ subjectum naturâ suâ aptum est ad agendum vel patiendum.

Quid impotentia?

Impotentia est diminuta potentia.

Adde exemplum.

Ingenium, indoles, memoria, sensus, robur, &c. sunt potentiæ, sive facultates naturales: quum hæ

dotes admodum imperfectæ sunt, veluti si quis obtuso sit ingenio, labili memoriâ, infirmâ valetudine, &c. dicuntur impotentia.

Quid est qualitas patibilis?

Patibilis qualitas est, quæ efficit passionem in sensu.

Quid passio?

Passio est patibilis qualitas, quæ subito fit & citò perit.

Da exemplum.

Lux, color, sonus, sapor, odor, calor, frigus, humiditas, siccitas, gravitas, levitas, &c. sunt qualitates patibiles, si aliquamdiu permaneant in subiecto; at si citò evanescant; ut, pallor ex metu, rubor ex verecundia, dicuntur passionem.

Quid est figura?

Figura est qualitas orta ex terminatione magnitudinis; ut, triangulum, circulus, sphaera, pyramis, cylindrus.

Quid est forma?

Forma est figura cum colore; ut, pulchritudo, deformitas.

Quomodo differt figura & forma à patibili qualitate?

Patibilis qualitas, uno tantum; figura & forma, pluribus sensibus percipitur.

Quot sunt notæ qualitatis?

Tres.

Quæ est prima nota?

Habere contrarium. Nam calor frigori, & album nigro contrarium est.

Quæ

Quæ secunda?

Recipere magis & minus. Alius enim alio doctior, melior, aut prudentior est.

Quæ tertia?

Res ab illâ dici similes, aut dissimiles.

CAP. VII.

Quid sunt relata?

Relata sunt, quæ id ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel alio aliquo modo ad aliud referuntur.

Explica definitionem exemplis.

Pater, dicitur filii pater; dominus, servi dominus; Majus, minore majus; simile, simili simile. Hæc enim referuntur ad aliud hoc quod sunt, ideoque sunt relata. At tenebra dicuntur quidem lucis, verum non dicuntur lucis tenebra, sed lucis privatio: & Alexander dicitur quidem Philippi, sed non dicitur Alexander Philippi, sed filius. Hæc ergo dicuntur quidem aliorum, sed non dicuntur aliorum hoc quod sunt; ac proinde non sunt relata.

Quotuplicia sunt relata?

Duplicia; alia secundum dici, alia secundum esse.

Quæ vocas relata secundum dici?

Quæ, cum sunt res absolutæ, nomine tenus referuntur ad aliud; ut, scientia & scibile, sensus & sensibile.

Quæ secundum esse?

Quorum tota essentia consistit in respectu ad aliud; ut, *pater & filius, maritus & uxor.*

An non aliter etiam dividuntur relata?

Dividuntur etiam in relata realia, & relata rationis.

Quanam sunt realia?

Quæ suâ naturâ referuntur ad aliud; ut, *dominus & servus, magistratus & subditus.*

Quæ rationis?

Quæ solâ mentis operâ referuntur ad aliud; ut, *dextrum & sinistrum.*

An hæc omnia pertinent ad hanc categoriam?

Non. Nam relata secundum dici, cum habeant essentiam absolutam, sunt aliarum categoriarum.

Quanam sunt in unaquaque relatione consideranda?

Subiectum, fundamentum, terminus, relatum & correlatum.

Quid est subiectum?

Subiectum est, cui inhæret relatio.

Quid fundamentum?

Fundamentum est, quo mediante relatio inhæret subiecto.

Quid terminus?

Terminus est, cum quo subiectum in relatione comparatur.

Quia

Quid est relatum?

Relatum est subjectum cum relatione.

Quid correlatum.

Correlatum est terminus cum relatione opposita.

Illustra hæc omnia exemplis?

In relatione patris ad filium, subjectum est aliquis homo, puta *Philippus*; fundamentum, *generasse*; terminus, alius homo puta *Alexander generatus*; relatum, *pater*; correlatum, *filius*. *Philippus* enim propterea est pater *Alexandri*, quia *Alexandrum* generavit. Contrâ, in relatione filii ad patrem; subjectum, est *Alexander*; fundamentum, *generatum esse*; terminus, *Philippus qui generavit*; relatum, *filius*; correlatum, *pater*.

An relatum & correlatum semper differunt appellatione?

Non semper: sæpe enim idē nomen utriusque est; ut, *amicus, hospes, rivalis, &c.* Atque hæc vocantur relata æquiparantiæ. Cætera, quæ appellatione differunt, ut *dominus & servus, pater & filius*; dicuntur relata disquiparantiæ.

Quot sunt nota relatorum?

Quinque.

Quæ est prima nota?

Habere contrarium. *Amicus* enim & *inimicus, simile & dissimile*, contraria sunt.

Quæ secunda?

Recipere magis & minus. Aliud enim alio
simis

similius est aut dissimilius ei, cum quo comparatur.

Quæ tertia?

Reciprocari. Nam pater est filii pater, & filius vicissim est patris filius.

Quæ quarta?

Esse simul naturâ: nimirum, quatenus relata sunt. Etsi enim, qui pater est, prius fuit, quam filius; non tamen prius pater fuit, quam filium haberet.

Quæ quinta?

Esse simul cognitione. Unum enim relatum nequit sine altero cognosci.

C A P. VIII.

Quid est actio?

Actio est à quâ dicimur agere.

Quid est agere?

Agere est, aliquid efficere.

Quid est passio?

Passio est, à quâ dicimur pati.

Quid est pati?

Pati est, recipere effectum agentis.

Da exempla.

Generare, augere, calefacere, movere, &c. sunt actiones: generari, augeri, calefieri, moveri, sunt passiones.

Quæ

Quanam sunt in actionibus spectanda?

Agens, patiens, terminus à quo, & terminus ad quem.

Declara hæc omnia exemplis.

In calefactione, agens, est ignis aut sol: patiens, is qui calefit; terminus à quo, frigus; terminus ad quem, calor à quo calefactio nominata est. Similiter in generatione hominis, agens est pater; patiens, semen; terminus à quo, privatio humanæ formæ in semine, sive, non esse hominem: terminus ad quem, is qui generatur, ex non homine fit homo.

Quot sunt notæ actionis & passionis?

Duæ: habere contrarium, & recipere magis & minus. Nam calefactio frigefactioni contraria est, & alia magis, alia minus calefaciunt, aut frigefaciunt, calefiunt aut frigeſcunt.

C A P. IX.

Quid est ubi?

Ubi est modus, quo res finitæ alicubi esse dicuntur.

Quomodo differt ubi à loco?

Locus solis corporibus tribuitur, ubi etiam spiritibus. Deinde, loci vocabula pertinent ad quæſtionem, quâ quæritur, quanta res sit; at vocabula hujus categoriæ spectant ad quæſtionem, quâ quæritur, ubi aut unde res sit, vel quâ

& quò abierit; ut, domi, foris, ruri, in foro, in curia, &c.

Quid est quando?

Quando est modus, quo res finitæ aliquando esse, fuisse, aut fore dicuntur.

Quomodo differt quando à tempore?

Eodem fere modo, quo ubi à loco. Nam tempus propriè tribuitur rebus Physicis, quæ in successione consistunt, & mutationibus obnoxiiæ sunt. Quando tribuitur etiam rebus permanentibus, & momentaneis. Deinde, temporis vocabula solvunt quæstiones, quæ fiunt per quamdiu; vocabula hujus categoriæ solvunt quæstiones, quæ fiunt per quando? ut, hodie, cras, heri, estate, vere, calendis, nonis, consule Manlio, &c.

Quid est situs?

Situs est ordo partium inter se; ut, sedere, stare, pronum, supinum esse.

Quid est habitus?

Habitus est modus, quo vestis, aut aliquid instar vestis, corpori circumpositum, appensum, aut alio aliquo modo adjunctum est; ut, vestitum, armatum, togatum, galeatum, hastatum, barbatum, tapetibus instructum esse, &c.

CAP. X.

Atque hac de thematum simplicium categoriis; quid porro sequitur?

Affectiones, quas diximus ex variâ rerum in categoriis dispositarum collatione oriri.

Quotuplices sunt affectiones thematum simplicium?

Duplices; aliæ sunt simplices, aliæ conjunctæ.

Quas vocas simplices?

Quæ singulis rebus seorsim conveniunt; ut, prædicabilia, totum & pars, causa & causatum, subjectum & adjunctum.

Cur vocas has affectiones simplices?

Quia, licet genus referatur ad speciem, totum ad partem, causa ad causatum, subjectum ad adjunctum, alterumque sine altero non consistat; unaquæque tamen res seorsim genus, totum, causa, aut subjectum dici potest.

Quid sunt prædicabilia?

Prædicabilia sunt, quæ de pluribus verè, propriè, naturaliter, atque immediatè affirmantur.

Quot sunt prædicabilia?

Quinque, genus, species, differentia, proprium & accidens.

CAP. XI.

Quid est genus?

GENUS est, quod de pluribus specie differētib; prædicatur in quæstione, quâ quæritur quid res sit; ut, *Quid est homo, aut bestia? Animal. Quid pyrus, aut pomus? Arbor.*

Quid est species?

Species est quæ collocatur sub genere, ita ut de eâ genus prædicetur in quæstione, quâ quæritur quid sit.

Quotuplex est genus?

Duplex; summum sive generalissimum, & medium sive subalternum.

Quotuplex est species?

Item duplex; infima sive specialissima, & media sive subalterna.

Quid est genus summum?

Quo non est aliud superius genus.

Quid est species infima?

Quâ non est alia inferior species.

Quid est genus subalternum?

Quod respectu inferioris est genus, & respectu superioris, species.

Quid

Quid species subalterna?

Quæ respectu superioris, est species, & respectu inferioris genus.

Illustra rem exemplo.

In categoriâ substantiarum, *substantia* est summum genus; *homo*, infima species; quæ inter *substantiam* & *hominem* interjecta sunt, ut *animal*, *vivens*, *corpus*, sunt genera & species subalternæ. Nam *animal* est *hominis* genus, & species *viventis*; *vivens*, est genus *animalis*, & species *corporis*; *corpus* est genus *viventis*; & species *substantiæ*. Eodem modo res se habet in cæteris categoriis.

Quenam species constituit secundum prædicabile?

Infima: species enim subalterna prædicatur ut genus.

Quomodo definitur species specialissima?

Hoc modo; Species est, quæ de pluribus & numero differentibus prædicatur in questione, quâ queritur quid sit res; ut, *Quid est Socrates, Plato? Homo. Quid Bucephalus, Cyllarus? Equus. Quid Phylax, Melampus? Canis.*

CAP. XII.

Quid est differentia?

Differentia est, quâ res à re differt.

Quotuplex est differentia?

Duplex; accidentalis & essentialis.

Quid est differentia accidentalis?

Quâ res differunt accidentibus: idque vel ab aliis; sic Europæus differt ab Afro, colore; vinum ab aceto, sapore: vel etiam à se invicem; sic doctus differt à se ipso indocto, senex à se ipso puero.

Quid est differentia essentialis?

Quæ addita generi speciem constituit, & ab oppositis speciebus essentialiter distinguit.

Quanam sunt munera differentia essentialis?

Dividere genera, & speciem cum genere constituere.

Da exemplum.

Facultas ratiocinandi dividit animal, & addita animali, constituit hominem.

Quanam differentia constituit tertium prædicabile?

Differentia essentialis: differentia enim accidentales pertinent ad quartum & quintum prædicabile.

Quomodo definitur differentia essentialis?

Hoc modo; *Differentia est, quæ de pluribus*

bus, vel numero, vel etiam specie differentibus essentialiter predicatur in questione, quâ quaeritur, qualis sit res; ut, Quale animal est homo? Rationale. Qualis ars est Logica? Quae instrumenta conficit, iisque dirigit intellectum in cognitione rerum.

CAP. XIII.

Quot modis dicitur proprium?

QUatuor modis. Proprium primo modo dicitur, quod convenit soli alicui speciei, sed non omnibus illius individuis; ut, *hominem esse statuarium*. Secundo modo, quod convenit omnibus individuis alicujus speciei, sed non solis; ut, *hominem esse bipedem*. Tertio modo, quod convenit soli alicui speciei, omnibusque illius individuis, sed non semper; ut, *hominem ridere, aut canescere*. Quarto modo, quod convenit soli alicui speciei omnibusque illius individuis, & semper: ut, *hominem risibilem esse*.

Quanam propria constituunt quartum prædicabile?

Propria quarti modi: reliqua pertinent ad quintum prædicabile.

Quid est proprium quarto modo?

Proprium est, quod non declarat, quid res sit, & tamen soli inest, & cum eâ reciprocatur. Sic *risibilitas* reciprocatur cum *homine*, (omnis enim homo risibilis est, & quicumque risibilis est, etiam est homo) *facultas hinniendi*, cum *equo*; *latrandi* cum *cane*, &c.

Quid est accidens?

Accidens est quod abest & adest sine subjecti interitu; hoc est, quod sine contradictione de subjecto suo affirmari & negari potest.

Quotuplex est accidens?

Duplex: separabile, & inseparabile.

Quid est accidens separabile?

Quod naturaliter à subjecto suo separari potest: ut, *stare, sedere, sanitas, eruditio*, &c.

Quid inseparabile?

Quod naturaliter nequit à subjecto separari: ut, *nigror in corvo*; *albor in cygno*.

Quomodo dici potest accidens inseparabile esse accidens, si non possit separari à subjecto suo?

Accidens inseparabile reverâ nequit à subjecto separari, & ideo dicitur inseparabile. Idem tamen separari potest à subjecto cognitione,

ratione, & haftenus dicitur accidens, in eo quæ à proprio distinguitur, quod ne cogitatione quidem potest à subiecto separari.

CAP. XIV.

Quid est totum?

Totum est, quod constat plurium convenienti unionem.

Quotuplex est totum?

Duplex: aliud per se, aliud per accidens.

Quid vocas totum per se?

Cui partes per se insunt.

Quid per accidens?

Cui partes insunt per accidens.

Quanam partes dicuntur toti inesse per se?

Et quæ per accidens?

Partes per se inesse dicuntur, cum aut ipsum totum partibus essentialiter est, aut partes toti.

Explicare exemplo.

Animal est totum per se respectu hominis & bestiae, & respectu corporis ac animæ: at homo est totum per accidens respectu servorum & liberorum, honorum & malorum. Nam animal pertinet ad essentiam hominis & bestiae; illiusque essentia ex corpore & anima constituitur. At liberum aut servum, bonum aut malum esse, non convenit homini ratione essentiae; sed sunt accidentia, quæ ad essentiam extrinsecus accedunt.

Quotuplex est totum per se?

Quadruplex; universale, formale, essenziale, & integrale.

Quid est totum universale?

Totum universale nihil aliud est, quàm genus respectu specierum, aut species respectu individuorum. Et quia species in genere, & individua in specie non actu, sed potentiâ continentur, factum est, ut totum universale, sit appellatum *totum potentiale*; cæteræ species totius, dicuntur *totum actuale*.

Quid est totum formale?

Totum formale nihil aliud est, quàm species respectu generis & differentiae, quibus definitur.

Quid est totum essenziale?

Quod constat materiâ & formâ,

Quid totum integrale?

Quod partem habet extra partem.

Declara harum specierum discrimen exemplo aliquo, puta animalis.

Animal est totum universale respectu hominis & bestiae; & totum formale respectu corporis viventis, & sensus; (definitur enim, corpus vivens sentiens) totum essenziale respectu corporis & animae; denique totum integrale, respectu capitis, ventris, artuum, &c.

Quo-

Quomodo dividitur totum integrale?

In homogeneous & heterogeneous, five sim-
ilare & dissimilare.

Quid est totum homogeneous?

Quod partes habet ejusdem nominis ac na-
turæ; ut, *substantia inanimis, aqua, vinum, caro,*
lapis; item magnitudo, tempus, numerus, mo-
tus, &c.

Quid est totum heterogeneous?

Quod partes habet diversi nominis ac natu-
ræ; ut *substantia animata; item, exercitus, ecclesia,*
mundus, & id genus alia.

Quotuplex est totum per accidens?

Quadruplex: vel enim causa diversorum ef-
fectuum totum dicitur, vel effectum diversarum
causarum, vel subjectum diversorum ad-
junctorum, vel adjunctum diversorum subje-
ctorum. Sed hac de re plura in doctrina de di-
visione.

CAP. XV. & XVI.

Quid est causa?

CAusa est cujus vi res est.

Quid est causatum?

Quod à causis constituitur.

Quot sunt causæ?

Quatuor: materia, forma, efficiens, &
finis.

*An ut causa, ita quoque causatum
dividitur?*

Non: una enim & eadem res est causatum omnium causarum: idque *compositum* dicitur respectu materiae & formae; *effectum* respectu efficientis; & *medium* sive *destinatum*, respectu finis.

Quid est materia?

Materia est causa interna, ex qua res fit, aut constat. Ex. gr. semen est materia viventis, ex qua fit; corpus est materia ex qua constat: illa solet appellari *materia generationis*; hæc, *materia compositionis*.

An materia generationis & materia compositionis semper diversa sunt?

Non semper. Nam scamnum fit & constat ex ligno; nubes ex vapore; glacies ex aqua.

Quid est forma?

Forma est causa interna, per quam res est id, quod est. Sic anima est forma viventis; figura, forma statuae, &c.

An res non est etiam per materiam?

Omnino, sed per materiam non est id, quod est, hoc est, non est certa species. Quod enim res sit, hoc æquè materiae debetur ac formae; sed quod sit hoc potius quam illud, id totum debetur formae.

CAP. XVII.

Quid est causa efficiens?

CAusa efficiens est causa externa, à quâ res verâ causalitate proficiscitur.

Cur dicitur causalitate verâ?

Ut causam efficientem à fine distinguerem. Nam res effecta etiam proficiscitur à fine; sed causalitate sive motione metaphysica. *ovici*

Quot modis dividitur causa efficiens?

Octo potissimum modis.

Quæ est prima divisio?

Causa efficiens alia est emanativa vulgò dicta, alia activa.

Quenam causa vocatur vulgò emanativa?

A' quâ res immediatè, ac sine ulla actione mediâ emanat. Sic ignis est causa caloris sui, omnisque forma est causa emanativa suarum proprietatum.

Quid est causa activa?

Quæ effectum producit agendo. Sic ignis est causa caloris in eo, qui calefit.

Quæ est secunda divisio?

Causa efficiens, vel est immanens, vel transiens.

Quæ est causa immanens?

Quæ producit effectum in se ipsâ. Sed dicitur intellectus causa suorum conceptuum.

Quæ

Quæ transiens?

Quæ producit effectum extra se. Sic architectus est causa domus; qui projicit, causa projecti lapidis.

Quæ est tertia divisio?

Causa efficiens alia libera est, alia necessaria.

Quenam causæ dicuntur liberae?

Quæ consultò causant. Sic, qui pro arbitratu suo ambulat, domum struit, bella gerit, aut aliud aliquid agit, dicitur causa libera istarum rerum, quas efficit.

Quenam dicuntur necessariae?

Quæ causant necessitate naturæ. Sic lapis descendens, ignis adscendens, aut urens materiam idoneam, dicitur causa necessaria motus, aut ustionis.

Quæ est quarta divisio?

Causa efficiens alia est per se, alia per accidens.

Quid est causa per se?

Quæ producit effectum, naturæ suæ aut consilio consentaneum.

Quid causa per accidens?

Quæ effectum producit præter consilium, aut naturæ suæ propensionem.

Explica rem exemplis?

Cum piscator pisces capit, dicitur causa per se capturæ piscium; cum extrahit aureum tripodem, dicitur causa per accidens: illud enim

enim proposuerat; hoc evenit præter consili-
um. Similiter, cum animal sibi simile gene-
rat, dicitur causa per se generati animalis;
cum generat monstrum, dicitur causa per ac-
cidens: quia hoc accidit præter propensionem
naturalem animalis. Dicitur etiam alio mo-
do causa per accidens: sed vide hac de re *In-*
stitutiones nostras.

Quæ est quinta divisio?

Causa efficiens alia est principalis, alia mi-
nus principalis.

Quam vocas principalem?

Quæ suâ virtute effectum producit.

Quam minus principalem?

Quæ principali causæ inservit ad effectum
producendum.

Quotuplex est causa minus principalis?

Triplex; causa procatarctica, causa proë-
gumena, & instrumentum.

Quam vocas causam procatarcticam?

Quæ causam principalem extrinsecus inci-
tat ad agendum.

Quam proëgumenam?

Quæ causam principalem intus disponit,
vel etiam proritat, ad agendum.

Quid est instrumentum?

Quod causæ principali in ipsâ rei effectio-
ne subservit.

Declara hanc divisionem exemplo.

Causa principalis ædificii, est architectus,
sive

sive fabri ; causa procatarctica , merces , aut is , qui mercedem pollicetur ; causa proëgumena , lucri cupiditas ; instrumenta , ferra , securis , &c.

Quæ est sexta divisio ?

Causa efficiens , vel est prima , vel secunda.

Quæ causa dicitur prima ?

Quæ non pendet à causâ priore. Estque vel absolutè prima ; ut , *Deus* : vel prima in suo genere ; ut , *cælum* , *anima*. Deus enim est prima causa omnium rerum : cælum est prima causa motuum ac mutationum naturalium ; anima prima causa operationum vitalium , non absolutè , sed in genere causarum naturalium.

Quenam dicuntur causæ secundæ ?

Quæ pendent ab aliquâ priore causâ , idque vel à causâ absolutè primâ (sic omnes causæ creatæ , *secundæ causæ* dicuntur) vel etiam à causâ priore in suo genere : sic instrumentum dicitur *causa secunda* , respectu causæ principalis.

Quæ est septima divisio ?

Causa efficiens alia est universalis , alia particularis.

Quid est causa universalis ?

Quæ eâdem efficientiâ cum aliis causis concurrat ad plura effecta ; ut , *cælum*.

Quid particularis ?

Quæ suâ efficientiâ tantum unum effectum produ-

producit : ut, natura cujusque rei naturalis.

Quæ denique est octava & ultima divisio?

Causa efficiens alia est proxima, alia remota.

Quanam dicitur proxima?

Quæ effectum producit immediatè, sive, quæ ipsa cum effecto conjungitur ; vel ratione existentiae suæ, vel ratione virtutis, vel ratione utriusque. Quarum, quæ suâ existentia cum effecto conjungitur sine ulla virtute media, speciali appellatione *proxima* dicitur.

Quæ remota?

Quæ effectum producit mediâ causâ propinquiore ; sive, quæ neque existentia, neque virtute suâ cum effecto conjuncta est.

Da exempla.

Avus est causa remota *nepotis*, pater est causa proxima *filii* ; sed appellatione generali : causæ emanativæ sunt causæ proximæ, appellatione speciali.

CAP. XVIII.

Quid est finis?

Finis est causa, cujus gratia res est : hoc est, quæ sui amore incitat causam efficientem ad agendum, & ad consecutionem sui. Sic eruditio dicitur finis studiorum, quia studiosus eruditionis amore impellitur ad studendum. Hic impulsus vocatur *motio metaphorica*.

Quotuplex est finis?

Duplex: subordinatus & ultimus.

Quid est finis subordinatus?

Qui refertur ad finem ulteriorem.

Quid ultimus?

Qui non refertur ad ulteriorem.

Quot modis dicitur finis ultimus?

Duobus modis. Vel enim finis absolute ultimus est, ut *felicitas*: vel in suo tantum genere: sic *cognitio veritatis*, est ultimus finis Logicae.

C A P. XIX.

Quid est subjectum?

SUBJECTUM est, cui aliquid præter essentiam adjungitur.

Quid est adjunctum?

Quod alicui præter essentiam adjungitur.

Quot modis dividitur adjunctum?

Tribus potissimum modis.

Quæ est prima divisio?

Adjunctum aliud est proprium, aliud commune. Hæc divisio ex iis, quæ ante dicta sunt, satis intelligitur.

Quæ est secunda divisio?

Adjuncta alia absoluta sunt, alia limitata.

Quenam sunt adjuncta absoluta?

Quæ subjecto simpliciter ac sine limitatione conveniunt; ut, *hominem mortalem esse*.

Quæ

Quæ limitata?

Quæ subjecto conveniunt secundum quid ;
ut, *hominem immortalem esse.*

Quæ est tertia divisio?

Adjunctum aliud est internum, aliud exter-
num.

Quid est adjunctum internum?

Quod subjecto inhæret.

Quid externum?

Quod extrinsecus tantum ad subjectum or-
dinatur.

Da Exemplum.

Color, magnitudo, figura, indoles, mores &c.
sunt interna adjuncta hominis : *actiones, locus,*
tempus, vestes, &c. sunt adjuncta externa.

Quotuplex est adjunctum externum?

Triplex : objectum, signum, aut circum-
stantia.

Quid est objectum?

Objectum est circa quod res operando versa-
tur ; sic objectum visus, est *color* ; auditus, *sonus.*

Quid est signum?

Signum est, quod sensibus se ipsum, & id,
cujus signum est, intellectui offert. Sic *aurora*
est signum orituri solis ; *vestigium, pedis ; hea-*
dera suspensa, venalis vini.

Quid est circumstantia?

Circumstantia est, quod circa rem est, eive
adjacet, aut appositum est. Huc pertinet *lo-*
cus, tempus, vestitus, armatura, &c.

CAP. XX.

Atque hætenus de affectionibus simplicibus: quas vocas affectiones conjunctas.

QUæ pluribus rebus conjunctim conveniunt. Quales sunt, convenientia, diversitas, oppositio, & ordo. Una enim res dici potest alterius genus, pars, causa; subiectum, &c. at uni rei seorsim, ut est una, non potest tribui convenientia, diversitas, oppositio, aut ordo.

Quid est convenientia?

Convenientia est, quâ plura, aut quasi plura, uniuntur.

Quomodo dividitur convenientia?

In simplicem, & anologicam.

Quid est convenientia simplex?

Convenientia unius cum alio in eodem tertio.

Quid anologia?

Anologia, rationum similitudo, sive convenientia plurium cum pluribus in eâdem habitudine.

Da exemplum.

Homo & bestia conveniunt in communi naturâ animalis; mel & fel conveniunt colore. Hæc est convenientia simplex. At auriga & gubernator, os & radix, sunt analogæ: quia, ut auriga

riga se habet ad currum, ita se habet gubernator ad navim; & ut os se habet ad animal, ita radix se habet ad plantam: utrobique est quædam similitudo habitudinis ad aliud.

Quotuplex est convenientia simplex?

Duplex: identitas, & convenientia accidentalis.

Quid est identitas?

Identitas est unitas essentiæ.

Quotuplex est?

Duplex; subordinata, & coordinata.

Quam vocas subordinatam identitatem?

Quâ conveniunt superiora cum inferioribus: putà genus cum speciebus, aut species cum individuis sibi subjectis; & vicissim. Sic conveniunt *animal* & *homo*, *homo* & *Socrates*, *habitus* & *ars*, *ars* & *Logica*, &c.

Quotuplex est identitas coordinata?

Triplex: numerica, specifica, & generica.

Quid est identitas numerica?

Quâ unumquodque individuum convenit cum seipso. Sic *Socrates* senex est idem numero *homo* qui fuerat *puer*.

Quid specifica?

Quâ plura individua conveniunt in eadem specie; ut, *Socrates* & *Plato* in naturâ humanâ.

Quid generica?

Quâ plures species, earumque individua conveniunt sub eodem genere, vel proximo, vel remoto; ut, *homo* & *equus*, *Bucephalus* & *Alexander*.

xander, sub animali; homo & equus, planta & lapis, sub corpore.

Quotuplex est convenientia accidentalis?

Duplex; interna (quæ iterum in paritatem & similitudinem dividitur) & externa.

Quid est paritas?

Paritas est convenientia in quantitate. Paria dicuntur, quæ æquè magna sunt.

Quid est similitudo?

Similitudo est convenientia in qualitate aut in passione. Similia dicuntur, quæ eadem qualitate affecta jam sunt, aut etiamnum afficiuntur.

Quid est convenientia externa?

Convenientia externa est convenientia in causis, effectis, subjectis, aut adjunctis externis; hoc est, quæ non pertinent ad essentiam. Sic duo fratres germani conveniunt causâ efficiente; pluvia & grando; materiâ; artifices ejusdem professionis, effectis; virtutes & vitia, subjecto; ægritudo & amor, signo, nempe pallore.

CAP. XXI.

Quid est diversitas?

Diversitas est, quâ res à se invicem distinguuntur.

Quotuplex est diversitas?

Duplex; alia essentialis, alia accidentalis.

Quomodo dividitur diversitas essentialis?

In subordinatam, & coordinatam.

Quid

Quid est diversitas subordinata?

Quâ superiora differunt ab inferioribus; putà genus à speciebus, & species ab individuis sibi subjectis, & vicissim. Sic differt animal ab homine & bestiâ; homo à Socrate & Platone.

Quotuplex est diversitas coordinata?

Triplex; numerica, specifica, & generica.

Quid est diversitas numerica?

Quâ distinguuntur individua ejusdem speciei; ut, *Socrates & Plato*.

Quid specifica?

Quâ distinguuntur species ejusdem generis, & earum individua; ut, *homo & equus, Alexander & Bucephalus*.

Quid generica?

Quâ distinguuntur genera, tum summa, tum subalterna, eorumque species & individua; ut, *substantia & quantitas, corpus & spiritus, animal & planta, homo & pyrus, Socrates & hæc pyrus*.

Quotuplex est diversitas accidentalis?

Duplex; interna (quæ in imparitatem, & dissimilitudinem subdividitur) & externa.

Quid est imparitas?

Imparitas est diversitas in quantitate. Imparia sunt, quorum alterum altero majus est, aut excellentius.

Quid est dissimilitudo?

Dissimilitudo est diversitas in qualitate, aut passione. Et dissimilia dicuntur, quæ diversâ

qualitate jam affecta sunt, aut etiamnum afficiuntur.

Quid est diversitas externa.

Diversitas externa est diversitas in causis, effectis, subjectis, aut adjunctis externis; hoc est, quæ non pertinent ad essentiam. Sic mures à sole geniti ex putredine, differunt causâ efficiente & materiâ, ab iis muribus, qui ex semine generantur.

CAP. XXII.

Quid est oppositio.

Oppositio est pugna rerum.

Quænam res dicuntur pugnare?

Quæ neque de se invicem, neque de eodem tertio, secundum idem, ad idem, eodem modo atque tempore verè affirmari possunt.

Quot sunt species oppositorum?

Quinque: disparata, contraria, relativè opposita, privativè opposita, & contradictoria.

Quid sunt disparata?

Disparata sunt, quorum unum pluribus opponitur eodem modo; ut, *homo* & *equus*, *album* & *rubrum*. Etenim homo non equo solum, sed & leoni, lupo, &c. & album non solum rubro, sed & viridi, flavo, cæruleo, cæterisque

risque mediis coloribus opponitur *eodem modo*, hoc est, eodem oppositionis genere.

Cur dicis eodem modo?

Quia servus & domino opponitur & libero: non tamen dominus & servus disparata sunt: quia servus opponitur domino relativè; libero, contrariè.

Quid sunt contraria?

Contraria sunt duo absoluta, quæ sub eodem genere plurimum distant; ut, *album* & *nigrum*, *calidum* & *frigidum*, *virtus* & *vitium*, *par* & *impar*.

Quomodo dividuntur contraria?

In mediata, & immediata.

Quæ vocas mediata?

Quæ admittunt medium participationis; ut, *calor* & *frigus*, *album* & *nigrum*.

Quæ immediata?

Quæ non admittunt medium participationis; ut, *par* & *impar*, *rectum* & *obliquum*.

Quid sunt relativè opposita?

Quæ id ipsum, quod sunt, oppositorum esse dicuntur, vel alio quovis modo ad illa referuntur; ut, *pater* & *filius*, *dominus* & *servus*.

Quid sunt privativè opposita?

Privativè opposita sunt habitus & illius privatio.

Quid intelligitur hoc loco nomine habitus?

Quodlibet accidens, quod à subiecto suo separari potest, puta, vel potentia naturalis, vel habitus in qualitate, vel patibilis qualitas, vel operatio, vel habitus in decimâ categoriâ.

Quid est privatio?

Privatio est absentia habitus in subiecto, quod per naturam suam, & per tempus à naturâ definitum, aptum est habitum recipere.

Da exempla eorum quæ opponuntur privativæ.

Visus & cæcitas, scientia & ignorantia, lux & tenebræ, motus & quies, nudum & vestitum esse, &c.

Quid sunt contradicentia?

Contradicentia sunt ens & non-ens; ut, homo, non-homo; album, non-album; videre, non-videre.

CAP. XXIII.

Quid est ordo?

ORdo est secundum quem aliquid altero prius aut posterius, vel etiam simul cum illo dicitur.

Quot modis dicitur prius & posterius?

Quinque modis; tempore, naturâ, dispositione, dignitate, & cognitione.

Quid est prius tempore?

Quod altero vetustius & antiquius dicitur.

Sic

Sic Pythagoras dicitur prior Socrate; & bellum Trojanum, bello Punico.

Quid prius naturâ?

Quod prius est existendi consecutione, aut causalitate.

Quid vocas prius existendi consecutione?

A quo non recipiatur existendi consecutio. Sic animal prius est homine; & numerus binarius, ternario. Posito enim homine, ponitur animal; at posito animali, non necesse est poni hominem: similiter, posito ternario numero, binarius quoque ponitur; at posito binario, non necesse est poni ternarium.

Quid vocas prius causalitate?

Quod recipiatur secundum existendi consecutionem, & alterum quomodocunque causa est, cur alterum existat. Sic sol est prior suâ luce, non tempore, sed naturâ sive causalitate.

Quid est prius dispositione?

Quod minus abest ab initio. Sic exordium prius est cæteris partibus in oratione.

Quid prius dignitate?

Quod præstantius est. Sic magistratus prior est subditis; dominus servis; pater liberis.

Quid prius cognitione?

Quod notius est.

Quot modis dicitur aliquid altero notius?

Duobus: vel quoad naturam, vel quoad nos.

Quenam dicuntur notiora secundum naturam?

Quæ natura priora sunt; ut, universalia

singularibus, partes toto, causæ effectis, &c.

Quæ quoad nos?

Quæ naturâ posteriora, sensibusque nostris viciniora sunt; ut, singularia universalibus, totum suis partibus, effectum causis.

Quot modis dicitur simul?

Totidem ferè modis, quot prius & posterius dicitur; sed duo modi cæteris usitatiora sunt; simul tempore, & simul naturâ.

Quenam dicuntur simul tempore?

Quæ eodem tempore existunt; ut, æquales, & σύγχρονοι, hoc est contemporanei.

Quæ simul naturâ?

Simul naturâ dicuntur primò, quæ reciprocantur quidem secundùm existendi consecutionem, sed ita, ut alterum non sit causa, cur alterum existat: ut, relatum & correlatum, putà, pater & filius. Deinde, quæ in ejusdem generis divisione sibi invicem opponuntur: ut, homo & bestia.

C A P. XXIV.

Atque hætenus egimus de thematum simplicium Categoriis, & affectionibus, quæ ex rerum in categoriis dispositarum collatione oriuntur: quid porrò sequitur?

Interpretatio thematum simplicium, & affectiones, quas intellectus noster vocabulis

bulis affingit, ex modo conceptus suos interpretandi.

Quid est interpretatio?

Interpretatio est vox articulata, animi conceptus ex instituto significans.

Quotuplex est interpretatio?

Duplex: dictio, quæ est interpretatio simplex, & oratio, quæ est interpretatio composita.

Quid est dictio sive interpretatio simplex?

Cujus nulla pars significat separatim: ut, *homo, piscis, lapis.*

Quid est oratio, sive interpretatio composita?

Cujus partes significant aliquid separatim: ut, *homo est animal: piscis non respirat.*

Quomodo dividitur dictio?

In nomen & verbum.

Quid est nomen?

Nomen est dictio, quæ sine tempore significat, & conjuncta verbo substantivo est, effert verum aut falsum: ut, *homo, animal.*

Quid est verbum?

Verbum est dictio, quæ tempus adsignificat, & semper signum est eorum, quæ de altero dicuntur: ut, *disputat, currit.*

Quomodo dividitur nomen & verbum?

Utrumque dividitur in finitum, & in infinitum.

Quid

Quid est nomen aut verbum finitum?

Quod habet significationem definitam; ut, homo, currit.

Quid infinitum?

Cujus significationem negandi nota non, indefinitam facit; ut, non-homo, non-currit.

CAP. XXV.

Quenam sunt spectanda in dictionibus?

PRIMO, etymologia & conjugatio; deinde, homonymia & synonymia.

Quid est etymologia?

Etymologia est ratio vocis in significando, ex origine declarata; veluti cum *mutuum* dicitur, quasi *de meo tuum*.

Quid sunt conjugata?

Conjugata sunt, quæ vocis & significationis affinitate juncta, terminatione differunt; ut, *justitia, justus, justè: sapientia, sapiens, sapienter, sapere*.

Quot partibus constat conjugatio?

Tribus: voce primitivâ, paronymâ sive denominatâ, & casu.

Quid est vox primitiva?

Vox primitiva est vox abstracta, quæ ab aliâ voce non est denominata.

Quid paronyma sive denominata?

Vox paronyma est vox concreta, quæ à voce primitivâ

ce primitivâ sic derivata est, ut ab eâ terminatone solâ differat.

Quid casus?

Casus hoc loco est adverbium à nomine aut verbo suæ conjugationis deductum: aliàs casus est quælibet vocis inflexio.

Adde exemplum.

Iustitia, sapientia, sunt voces abstractæ sive primitivæ; *justus, sapiens, sapere*, voces concretæ, sive paronymæ; *justè, sapienter*, casus.

C A P. XXVI.

Quid est vox synonyma sive univoca?

QUæ res significat, quibus ratio essentia sive definitio communi nomini accommodata, est eadem.

Quid vox homonyma?

Quæ res significat, quibus ratio essentia, sive definitio communi nomini accommodata, est diversa.

Da exemplum.

Vox *animal*, cum animali vivo simul & picto tribuitur, est homonyma; quia non est una communis essentia aut definitio vivi & picti animalis: at cum homini & bestia tribuitur, est synonyma: quia una eademque essentia est, & definitio animalis, quæ homini & bestia, cum ipso communi nomine *animalis*, communis est.

Quotit

Quotuplex est vox homonyma?

Duplex : alia à casu, alia à consilio.

Quanam voces dicuntur homonymæ à casu?

Quæ diversis rebus significandis sine causâ sunt impositæ ; veluti , cùm *jus* dicitur , tum quod forberi potest , tum quod injuriæ opponitur.

Quanam à consilio?

Quæ diversis rebus significandis certâ ratione sunt impositæ.

Quotuplex est ratio homonymiæ?

Duplex : alia enim in rebus est , alia in nobis.

Quotuplex est ea, quæ in rebus esse dicitur?

Iterum duplex : tropus scilicet , & inæqualis attributio generis. Omnia enim vocabula tropica sunt ambigua ; veluti , cùm *anima* ponitur pro homine , *autor* pro libro , &c. Tum etiam vocabula generum , quæ suis speciebus communicantur inæqualiter ; ut , *ens* , cùm dicitur de substantiâ & accidente : *sanum esse* de animali , de cibo , & de urinâ. Inter vocabula tropica maximè elucent metaphorica : in quibus spectatur similitudo rerum , vel simplex ; veluti , cùm homo vafer , *vulpes* dicitur , aut homo impurus , *porcus* : vel analogica ; veluti , cùm minister ecclesiæ , *pastor* vocatur.

Quando voces homonymæ dicuntur propter rationem in nobis sitam?

Cùm nomen propinquæ aut charæ personæ indi-

indimus liberis nostris, ad conservandam illius memoriam; aut personæ piæ aut illustris ob spem similitudinis, aut ad exemplum.

CAP. XXVII.

Atque hæc de themate simplici. Quid porro sequitur?

THema complexum, ejusque interpretatio, quæ enunciatio dicitur.

Quid est enunciatio?

Enunciatio est oratio, in quâ aliquid de aliquo verè aut falsò pronuntiatur; ut, *Terra est rotunda: Mare non est altius terrâ.*

Cur non discernis thema complexum ab illius interpretatione, ut factum fuit in themate simplici?

Quia eadem species, eademque affectiones in themate complexo, atque in illius interpretatione, sive enunciatione considerandæ sunt.

Quenam sunt spectanda in enunciatione?

Species, & affectiones.

Quenam sunt species enunciationis?

Primò, simplex & composita: deinde pura & modalis.

Quid est enunciatio simplex?

Quæ non potest in plures enunciationes resolvi: ut, *Canis latrat: Verres est fur.*

Quæ sunt partes enunciationis simplicis?

Subjectum, & prædicatum.

Quid est subjectum?

Cui aliquid in enunciatione simplici tribuitur.

Quid prædicatum?

Quod alicui in enunciatione simplici tribuitur.

Quid ergò de copula verbali Es r statuendum?

Copula est censetur pars prædicati: ut in hac enunciatione, *homo est animal*, subjectum est, *homo*; prædicatum, *est animal*.

An copula Es r semper in enunciatione exprimitur?

Non: sæpe in verbo continetur; ut, *Socrates sapit*: hoc enim idem est, ac, *Socrates est sapiens*.

Quid est enunciatio composita?

Quæ constat ex pluribus enunciationibus inter se copulatis.

Quotuplex est?

Quintuplex: copulativa, hypothetica, disjunctiva, adversativa, & relativa.

Quid est enunciatio copulativa?

Cujus partes connectuntur conjunctione copulativâ, &, quæ, quoque, aut simili; ut, *Credidit Abraham Deo, & imputatum ei fuit ad justitiam*.

Quid est hypothetica?

Cujus partes connectuntur conjunctione conditionali si; ut, *Si Deus est; mundus regitur*.

gitur

gitur providentiâ. In his prior pars dicitur antecedens; altera consequens.

Quid disjunctiva?

Cujus partes connectuntur conjunctione disjunctivâ, *aut, vel, sive, seu, aut simili; ut, Aut justificamur fide, aut operibus.*

Quid adversativa?

Cujus partes connectuntur conjunctionibus adversativis, *quamvis tamen, non sed, & similibus; ut, Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses.*

Quid relativa?

Cujus partes connectuntur mutuâ relatione; ut, *Qualis rex, talis grex: Quod non est compositum, est immortale: Dum spiro, spero.*

CAP. XXVIII.

Atque hæc de primâ divisione: accedamus ad alteram.

Quid est enuntiatio pura?

IN quâ non exprimitur, quo modo partes coherent; ut, *Homo est animal: Homo non est lapis.*

Quid modalis?

In quâ exprimitur, quomodo partes coherent; ut, *Necesse est hominem esse animal, aut, non esse lapidem.*

Quot sunt modi?

Quatuor: necesse, impossibile, possibile, & contingens.

Quæ sunt partes enunciationis modalis?

Dictum, & modus: ut, in hac enunciatione, *necesse est hominem esse animal*, dictum est, modus, *necesse*.

Quomodo disponende sunt hæ partes?

Ita, ut dictum sit subiectum, & modus prædicatum.

C A P. XXIX.

Atque hæ speciebus, quotuplices sunt affectiones enuntiationum?

DUplices: absolutæ, & relatæ.

Quanam sunt affectiones absolutæ?

Quantitas & qualitas.

Quomodo dividitur enuntiatio ratione quantitatis?

In universalem, particularem, indefinitam, & singularem.

Quid est enuntiatio universalis?

In quâ subiectum universale accipitur universaliter, hoc est, cum notâ universalitatis, *Omnis*, *nullus*, aut simili: ut, *Omnis homo est animal*: *Nullus cometa est stella*.

Quid particularis?

In quâ subiectum universale accipitur particulariter; hoc est, cum notâ partis incertæ, *aliquis*, *quidam*, aut simili; ut, *Aliquis*

quis homo est dives : Non curvis homini contingit adire Corinthum.

Quid indefinita?

Cujus subjectum universale nullâ quantitatis notâ definitur ; ut, *Matres amant liberos suos.*

Quid singularis?

Cujus subjectum est singulare ; ut, *Milo occidit Clodium.*

C A P. XXX.

Quomodo dividitur enunciatio ratione qualitatis?

Primò, in affirmantem & negantem ; deinde, in veram & falsam.

Quid est enunciatio affirmans?

Quæ partes conjungit ; ut, *Omnis homo est animal : Si Deus est, mundus regitur providentiâ. Necesse est Deum esse justum.*

Quid negans?

Quæ partes dividit : ut, *Terra non movetur : Non, si casus est in naturâ, providentia Dei tollitur : Non necesse est Socratem disputare.*

Quomodo dividitur enunciatio tum affirmans, tum negans?

In finitam, & infinitam.

Quam vocas finitam?

Quæ constat subiecto & prædicato finitis:
ut, *Omne corpus est in loco.*

Quam infinitam?

Quæ constat subiecto, aut prædicato, aut etiam utroq; infinito; ut, *Non-ens excluditur à categoriis: Quidam homines sunt non mali: Quidam non adeo divites sunt minime sordidi.*

In quo differt enuntiatio negans ab infinita affirmante?

In enunciatione negante ponitur negatio proximè ante copulam, aut ante verbum, quod vim copulæ continet, aut ante notam quantitatis, vel etiam in notâ quantitatis includitur; ut, *Quidam homines non sunt electi: Lapides non vivunt: Non omnis homo est impius: Nulla bestia ratiocinantur.* Si duæ negationes concurrant, enuntiatio censetur affirmata; ut, *Nullus homo non peccat.* Si negatio alio loco ponatur, efficit enunciationem infinitam affirmantem; ut, *Quidam non-locuples potest esse dives: Omne animal non-rationale est bestia: Adam potuit non-peccare.*

CAP. XXXI.

Hæc de affirmatione & negatione. Porro quæ est enuntiatio vera?

QUæ conjungit ea, quæ reverâ conjuncta sunt: aut dividit, quæ reverâ sunt divisa.

Quid

Quid falsa?

Quæ conjungit ea, quæ divisa sunt; aut dividit, quæ conjuncta sunt.

Quomodo dividitur enunciatio vera?

In necessariam, & contingentem.

Quam vocas necessariam?

Quæ non potest esse falsa; ut, *Homo est animal*: aut, *non est lapis*.

Quot sunt gradus necessitatis in enunciatione?

Tres, κατὰ παντός, καθ' αὐτό, & καθόλου πρῶτον, hoc est, de omni, per se, & universale primum.

Quæ dicitur enunciatio de omni?

In quâ prædicatum omni subjecto convenit, & semper; ut, *Corvus est niger*: *homo est bipes*.

Quæ dicitur per se?

Cujus subjectum & prædicatum essentiali nexu coherent.

Quot sunt modi enunciationis per se?

Duo: vel enim prædicatum ponitur in definitione subjecti, vel subjectum in definitione prædicati.

Quanam enunciationes pertinent ad primum modum?

In quibus vel genus prædicatur de specie; ut, *Homo est animal*: vel differentia; ut, *Homo est rationalis*: vel integra definitio; ut, *Homo est animal rationale*.

Quanam pertinent ad secundum modum?

In quibus proprietates prædicantur de sub-

jecto suo; idque vel singulæ seorsim; ut, *Homo est risibilis*: vel duæ disjunctim; ut, *Numerus est par aut impar*.

Quenam enuntiatio dicitur universaliter prima?

In quâ prædicatum subiecto convenit, quatenus ipsum est id, quod est; sive, quæ constat terminis reciprocis: ut, *Homo est risibilis*,

Quomodo se habent hi gradus ad se invicem?

Posterior includit priorem, non vicissim. Enuntiatio enim per se, est etiam de omni, & enunciatio universaliter prima, est etiam per se; sed non vice versâ.

Quid est enuntiatio contingens?

Quæ potest esse falsa; ut, *Socrates disputat*.

Quot sunt modi enunciationum contingentium?

Tres: quædam plerumque veræ sunt; ut, *Matres diligunt liberos suos*: quædam rarò; ut, *Homines nascuntur bicipites*: quædam ancipiti conditione nunc veræ sunt, nunc falsæ; ut, *Aleator vincit*.

Quotuplex est enuntiatio falsa?

Duplex: possibilis, & impossibilis.

Quæ est enuntiatio possibilis?

Quæ potest esse vera; ut, si falsò dicas *pluere*.

Quæ impossibilis?

Quæ non potest esse vera; ut, *Homo est lapis*.

CAP. XXXII.

Quot sunt affectiones enunciationum compositæ?

DUæ sunt præcipuè considerandæ; conversio, & oppositio.

Quid est conversio?

Conversio est transpositio prædicati in locum subjecti, salvâ veritate enunciationis.

Quotuplex est conversio?

Triplex: conversio simplex, conversio per accidens, & conversio per contrapositionem.

Quid est conversio simplex?

In quâ servatur qualitas & quantitas enunciationis.

Vbi habet locum?

In enunciatione universali negante, & particulari affirmante; ut, Nullus homo est lapis; ergò nullus lapis est homo: Aliquod animal est album; ergò aliquod album est animal.

Quid est conversio per accidens?

In quâ servatâ qualitate, diminuitur quantitas.

Vbi habet locum?

In universali affirmante; ut, Omnis homo est animal; ergò aliquod animal est homo.

Quid est conversio per contrapositionem?

In quâ loco subjecti & prædicati, ponitur utriusque contradictio.

Vbi habet locum?

In universali affirmante ; ut, *Omne mortale est genitum* ; ergò *quod non est genitum , non est mortale.*

C A P. XXXIII.

Quid est oppositio?

Oppositio est pugna enunciationum in affirmando & negando.

Quanam enunciationes dicuntur pugnare?

Quæ idem, de eodem, secundum idem, ad idem, eodem modo, & eodem tempore, affirmant & negant.

Quotuplex est oppositio enunciationum?

Duplex ; contrarietas, & contradictio.

Quid est contrarietas?

Contrarietas est oppositio inter duas universales ; ut, *Omnis homo est justus : nullus homo est justus.*

Quæ est regula contrariorum?

Enunciationes contrariæ possunt simul esse falsæ, non simul veræ.

Quid est contradictio?

Contradictio est oppositio inter universalem & particularem ; ut, *Omnis homo est justus, Non omnis homo est justus : Nullus homo est justus, Aliquis homo est justus.* Vel inter duas singulares ; ut, *Aristides fuit justus, Aristides non fuit justus.*

Quæ

Quæ est regula contradicentium?

Enunciationum contradicentium altera semper vera est, altera semper falsa.

An non alia species oppositionum vulgò tribuntur enunciationibus?

Ita.

Quæ?

Subcontrarietas, & oppositio indefinita.

Quenam dicuntur enunciationes subcontrariæ?

Duæ particulares, quarum altera affirmat, altera negat; ut, *Aliquis homo est justus, aliquis homo non est justus.*

Quæ dicuntur indefinitè oppositæ?

Duæ enunciationes indefinitæ, quarum altera affirmat, altera negat; ut, *Homines sunt justi, Homines non sunt justii.*

Quæ est regula veritatis in hisce enunciationibus?

Enunciationes subcontrariæ & indefinitè oppositæ possunt esse simul veræ, non simul falsæ.

Cur non recensuisti subcontrarietatem & oppositionem indefinitam inter species oppositionum?

Quia enunciationes subcontrariæ & indefinitæ non sunt reverâ oppositæ, sed videntur tantum. Possunt enim simul esse veræ.

F I N I S.

Synopsis Logicæ.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

*Absoluta est prima pars Logicæ, quæ agit de
thematibus, eorumq; variis affectionibus: ve-
niamus ad partem alteram, in quâ dixisti
agi de instrumentis, quibus thema-
ta tractanda sunt.*

Quot sunt ergò ejusmodi instrumenta?

QUatuor; definitio, divisio, syllogis-
mus, & methodus. Ex quibus defini-
tio & divisio inserviunt tractandis themati-
bus simplicibus; syllogismus, complexis; me-
thodus, utrisque.

*Quæ est materia, ex quâ hæc instrumenta con-
ficiuntur?*

Affectiones thematum simplicium. Ex his
enim definitiones & divisiones formantur:
hinc argumenta petuntur syllogismis: hæc de-
nique debito ordine dispositæ, methodum con-
stituunt.

Quid est definitio?

Definitio est oratio explicans quid sit id,
quod quæritur.

Quo-

Quotuplex est definitio?

Duplex; alia nominis, alia rei.

Quid est definitio nominis?

Quæ nominis significationem explicat.

Quot modis explicatur nominis significatio?

Tribus modis: 1. notatione, sive etymologia; ut, *Triangulum est, quot habet tres angulos*: 2. voce conjugatâ; ut, *Qualitas est, à quâ quales aliqui dicuntur*: 3. deniq; voce synonymâ notiore; ut *Bovinator est tergiversator*. Huc pertinet lexicæ.

C A P. II.

Quid est definitio rei?

QUæ explicat, quid res ipsa sit.

Quomodo dividitur?

In perfectam, & imperfectam.

Quam vocas definitionem perfectam?

Quæ rei essentiam attributis essentialibus explicat perfectè; ut, *Homo est animal rationale*.

Quot sunt leges perfectæ definitionis?

Sex,

Enumera.

1. Definitio perfecta debet esse brevis.
2. Debet esse perspicua.
3. Debet cum definito reciprocari.
4. Debet esse affirmata.
5. Debet sine copulatione aut disjunctione partium proponi.
6. Debet constare ex attributis prioribus

& no-

& notioribus naturâ; atque adeò ex indemonstrabilibus.

Quibus partibus constat definitio perfecta?

Genere & differentia.

*Vt de genere nihil dicam, unde petitur
differentia?*

Differentia substantiarum petitur à formâ: & cum formæ sunt ignotæ, proprietas adhibetur loco formæ. Differentia accidentium sumitur à subiecto, objecto, causâ efficiente, aut finali.

Quomodo definiuntur accidentia propria?

Genere, subiecto & causâ proximâ: eaque vel efficiente; ut, *Eclipsis est defectus luminis in lunâ ob terram inter solem & lunam interpositam*: vel finali; ut, *Appetitus est facultas naturalis in animali ad consequendum quod sibi bonum, & vitandum quod sibi malum videtur*: vel denique utraque; ut, *Respiratio est attractio & expulsio aëris reciproca, à pulmonibus facta, ad cordis refrigerium*.

Quomodo definiuntur accidentia communia?

Variis modis, ex quibus hi sunt præcipui.
1. Definiuntur genere & subiecto; ut, *Simitas est curvitas nasi*. 2. Genere & objecto; ut, *Physica est scientia corporis naturalis*. 3. Genere & fine; ut, *Grammatica est ars bene loquendi*. 4. Genere, objecto, & fine; ut, *Liberalitas est virtus servans moderatam in erogandâ & accipiendâ pecuniâ*. 5. Genere & causâ efficiente; ut, *Albor est color ortus ex prædominio perspicui*.

CAP. III. & IV.

Quid est definitio imperfecta?

QUæ rei essentiam non explicat attributis essentialibus, aut saltem non explicat perfectè: eaque proprio vocabulo *descriptio* dicitur.

Quando adhibetur imperfecta definitio?

1. Quando res ipsa non capit perfectam definitionem. 2. Quando nos rei essentiam non percipimus. 3. Quando desunt idonea vocabula, quæ in perfectâ definitione requiruntur. 4. Quando aliorum captui definitio attemperanda est. 5. Denique, quando propositâ definitione alios delectare magis, aut movere volumus, quàm docere.

Quæ res respuunt perfectam definitionem?

1. Res infinitæ; ut, *Deus*. 2. Quæ non habent veram essentiam; ut, *privationes*. 3. Quæ non habent unam essentiam; ut, *entia concreta & aggregata*. 4. Quæ non habent essentiam perfectam; ut, *partes, principia rerum, res in fieri*. 5. Summa genera. 6. Individua.

Quarum rerum essentiam non possumus assequi?

Quæ per se non incurrunt in sensus nostros; ut, *substantiæ, cum corporeæ, tum incorporeæ*.

Quot modis formatur definitio imperfecta?

Septem modis potissimum.

Enumera hos modos.

1. Cùm accidens proprium definitur solâ causâ externâ; ut, *Eclipsis est interpositio terræ*.

2. Cùm

2. Cum definitur genere & subiecto; ut, *Eclipsis est defectus luminis in Lunâ.*

3. Cum res aliqua definitur genere & proprietate unâ aut pluribus; ut, *Canis est bestia latrans.*

4. Cum res definitur enumeratione partium aut specierum; ut, *Logica est ars definiendi, dividendi, argumentandi, & ordinandi.*

5. Cum res definitur remotione oppositi; ut, *Virtus est vitium fugere.*

6. Cum relatum definitur correlato; ut, *Dominus est, qui habet servum.*

7. Cum res definitur coacervatione circumstantiarum; ut, *Homo est animal bipes implume, erecto vultu manibusq; preditum.*

C A P. V.

Quotuplex est divisio?

DUplex: alia nominis, alia rei.

Quid est divisio nominis?

Enumeratio significationum homonymi vocabuli, aut distinctio ambiguae sententiae; ut, si quis recenseat significationes *juris*, aut distinguat hanc orationem, *Ajo te Æacida Romanos vincere posse.* Hæc improprie *divisio* appellatur; rectius *distinctio* dicitur.

Quid est divisio rei, sive divisio proprie dicta?

Divisio est explicatio totius per partes.

Quo

Quomodo distribuitur?

Eodem modo quo totum. Ac primò, in divisionem totius per se & in divisionem totius, per accidens.

Quotuplex est divisio per se?

Quadruplex: vel enim dividitur genus in species; ut, *Animal in hominem & bestiam*: vel definitum in partes definientes; veluti, cum *homo*, sive humana essentia dividitur, sive resolvitur in *animal & rationale*: vel compositum in materiam & formam; ut, *homo in corpus & animam rationalem*: vel denique integrum in sua membra; ut, *Homo in caput, pectus, ventrē, artus, &c.*

Quotuplex est divisio per accidens?

Item quadruplex: vel enim dividitur causa per effecta; ut, *Planta alia calefaciunt, alia frigefaciunt*: vel effectum per causas; ut, *Testimonia alia sunt divina, alia humana*; statuae alia sunt ex aere, alia ex marmore: supellex alia est ad ornatum, alia ad usum, &c. vel subjectum per adjuncta; ut, *Homines alii sunt liberi, alii servi*; vel adjunctum per subjecta; ut, *Morbi alii corporis sunt, alii animi.*

Quot sunt leges bonae divisionis?

Septem potissimum.

Enumera omnes.

1. Partes debent in toto consentire.
2. Et inter se opponi.
3. Partes proximæ & immediatæ semper sumendæ sunt in divisione, non remotæ.
4. Partes singulæ minus continere debent, quàm totum.

E

5. Universæ, neque plus neque minus.
6. Divisio debet constare partibus paucissimis, &, si commodè fieri possit, duabus.
7. Modus dividendi adhibendus est, ne subdivisionum numerus nimium excrescat.

CAP. VI.

Quid est syllogismus?

Syllogismus est oratio, in quâ quibusdam positis, diversum quid à positis, propter ea quæ posita sunt, necessario sequitur.

Quot modis consideratur syllogismus?

Duobus modis: vel enim consideratur absolutè ac ratione formæ, vel relatè ad conditiones materiæ ac varios effectus.

Prior consideratio quot habet partes?

Tres: vel enim agendum est de genesi, sive ratione struendi syllogismum, vel de *Composita* sive ratione inveniendi argumenti; vel de imperfectis speciebus syllogismi.

Quenam sunt in genesi spectanda?

Materia, tum remota, tum proxima, & forma.

Quæ est remota materia syllogismi?

Tres termini: minor, major, & medius.

Quis est minor terminus?

Subjectum quæstionis.

Quis major?

Prædicatum quæstionis.

Quis

Quis medius?

Argumentum, quod ad probandam
quæstionem extrinsecus assumitur.

Qua est materia proxima?

Tres propositiones: quarum prima vo-
catur major propositio, vel absolutè, propo-
sitio; secunda, minor propositio, vel assum-
ptio; tertia, conclusio.

Quibus terminis constat propositio major?

Majore & medio.

Quibus minor?

Minore & medio.

Quibus conclusio?

Minore & majore.

Quid est forma syllogismi?

Est apta trium propositionum dispositio
ad conclusionem ex præmissis colligendam.

In quo consistit forma syllogismi?

In figura & modo.

Quid est figura?

Figura est legitima dispositio medii cum
partibus quæstionis.

Quid est modus?

Modus est legitima propositionum se-
cundùm quantitatem & qualitatem deter-
minatio.

Quotuplices sunt modi?

Duplices: alii universales, alii singulares.

Quos vocas universales?

In quibus utraque vel altera propositionum præmissarum est universalis.

Quos singulares?

In quibus utraq; præmissarum est singularis.

CAP. VII.

Quot sunt figurae?

TRes.

Quæ est prima figura?

In quâ argumentum majori termino subijcitur, & de minore prædicatur.

Quæ secunda?

In quâ argumentum de utroque termino prædicatur.

Quæ tertia?

In quâ argumentum utrique termino subijcitur.

Quot sunt modi universales in primâ figurâ?

Quatuor: *barbara, celarent, darii, serio.*

Quot in secundâ?

Item quatuor: *cesare, camestres, festino, baroco.*

Quot in tertiâ?

Sex: *darapti, felapton, disamis, datisi, bocardo, ferison.*

Quid?

4 fig. Cadere, sedulo, digami, Feyno Balani.

Quid sibi volunt vocales harum vocum?

Indicant quantitatem & qualitatem propositionum, quibus præfiguntur. Idque hoc modo;

Asserit A, negat E; verum generaliter ambo:

Asserit I, negat O; sed particulariter ambo.

Da exempla in singulis modis: ac primum primæ figuræ.

Bar- Omne animal sentit:

ba- Omnis homo est animal:

ra. Ergo omnis homo sentit.

Ce- Nullum animal est lapis:

la- Omnis homo est animal:

rent. Ergo nullus homo est lapis.

Da- Omnis color est visibilis:

ri- Aliqua qualitas est color:

i. Ergo aliqua qualitas est visibilis.

Fe- Nullum vitium est positum in medio:

ri- Aliquis habitus est vitium:

o. Ergo aliquis habitus non est positus in medio.

Da exempla secundæ figuræ.

Ce- Nullus dives est egenus:

a- Omnis avarus est egenus:

re. Ergo nullus avarus est dives.

E ;

Cam- Omne animal est mortale:

es- Nullus angelus est mortaliſ:

tres. Ergò nullus angelus est animal.

Fes- Nullum animal est planta:

ti- Quoddam vivens est planta:

no. Ergò quoddam vivens non est animal.

Ba- Omnis homo est animal:

ro- Quoddam vivens non est animal:

co. Ergò quoddam vivens non est homo.

Da exempla tertiæ figuræ.

Da- Omnis virtus est ardua:

rap- Omnis virtus est honesta:

ti. Ergò aliquod honestum est arduum.

Fe- Nullus lapis vivit:

lap- Omnis lapis descendit naturaliter: (vivit.

ton. Ergò aliquid, quod naturaliter descendit, non

Dis- Aliquis homo furit:

am- Omnis homo est animal rationale:

is. Ergò aliquod animal rationale furit.

Da- Omnis avarus eget:

tis- Quidam avarus est locuples:

i. Ergò quidam locuples eget.

Bo- Aliquod corpus non est corruptibile:

car- Omne corpus est compositum:

do. Ergò aliquod compositum non est corruptibile.

Fe- Nulla virtus adfert miseriam:

ris- Quædam virtus est molesta:

on. Ergò quoddam molestum non adfert miseriam.

Da

Da etiam exempla modorum singularium
in unaquaque figurâ.

In primâ figurâ.

Mesias debuit crucifigi:

Jesus est Mesias:

Ergò Jesus debuit crucifigi.

In secundâ figurâ.

Præceptor Alexandri fuit Stagirita:

Plato non fuit Stagirita:

Ergò Plato non fuit præceptor Alexandri.

In tertiâ figurâ.

Judas fuit impius:

Judas fuit Apostolus:

Ergò quidam Apostolus fuit impius.

C A P. VIII.

*Quibus fundamentis nititur necessitas consecutionis
in syllogismis universalibus?*

SYllogismi affirmantes nituntur regulâ de
omni; negantes, regulâ de nullo.

Quæ est regula de omni?

*Quicquid de aliquo universali universaliter affir-
matur, id affirmatur etiam de iis, quæ sub illo conti-
nentur. Ex. gr. de omni homine affirmatur
animal; sub homine continetur, Petrus, Paulus,
&c. ergò de his quoque affirmatur animal.*

Quæ est regula de nullo?

*Quicquid de aliquo omni negatur universaliter,
id negatur etiam de omnibus iis, quæ sub illo conti-
nentur. Ex. gr. lapis negatur de omni anima-*

li: sub animali continetur homo, equus, leo, &c.
ergò de his quoque negatur lapsus.

Quo fundamento nituntur syllogismi singulares?

Regulâ proportionis.

Qua est regula proportionis?

Quaecunque in uno tertio singulari conveniunt, ea quoque inter se conveniunt. Ex. gr. Davidi convenit fuisse Prophetam, & fuisse homicidam: hinc sequitur, aliquem Prophetam fuisse homicidam; aut, aliquem homicidam fuisse Prophetam. Vel sic, *Quorum duorum unum alicui tertio singulari convenit, alterum non convenit, ea quoque inter se non conveniunt.* Ex. gr. Aristoteli convenit fuisse Philosophum, non convenit fuisse Atheniensem: hinc sequitur, aliquem Philosophum non fuisse Atheniensem; aut, aliquem Atheniensem non fuisse Philosophum.

An omnes syllogismi dictis fundamentis conformes sunt?

Omninò. Qui enim ab hisce fundamentis dissentiunt, non syllogismi, sed paralogismi sunt.

Vnde cognoscis discrimen syllogismorum & paralogismorum?

Ex quibusdam legibus, quarum aliae communes sunt omnibus figuris, aliae singulis peculiares.

Qua-

Quanam sunt leges communes?

I. In syllogismo non debent esse plures termini, nec pauciores tribus.

II. Non debet esse plus aut minus in conclusione, quàm fuit in præmissis.

III. Medium non debet ingredi conclusionem, neque totum, neque ex parte.

IV. Extrema ita collocanda sunt in conclusione, ut erant sita in præmissis.

V. Ex duabus negantibus nihil concluditur.

VI. Non etiam ex duabus particularibus: sed bene ex duabus singularibus.

VII. Conclusio sequitur partem debiliorem: hoc est, si altera præmissarum negata est, conclusio quoque debet esse negans: & si altera præmissarum est particularis, conclusio quoque est particularis.

Quæ sunt leges speciales?

I. Major primæ figuræ debet esse universalis, & minor affirmans.

II. Major secundæ figuræ debet esse universalis, & altera præmissarum negans.

III. Minor tertiæ figuræ debet esse affirmans, & conclusio particularis.

CAP. IX.

An Syllogismi omnium figurarum sunt æquè perfecti?

Minimè: syllogismi primæ figuræ cæteris perfectiores sunt.

Quas ob causas?

Primò, quia in eâ concludi possunt omnia genera problematum, affirmantia, negantia, universalialia & particularia: cùm in secundâ figurâ tantùm negantia concludi possint; & in tertiâ, tantùm particularia. Deinde, quia in primâ figurâ apparet necessitas sequelæ syllogisticæ, & regula de omni & de nullo, quæ in cæteris figuris non ita liquidò conspiciuntur.

Cur ergò non semper adhibentur syllogismi primæ figuræ?

Quia, licet hi syllogismi cæteris meliores sint evidentiâ sequelæ, conditio tamen materiæ sæpè ratiocinantem trahit ad secundam, aut ad tertiam figuram.

CAP. X.

*Satis dictum de genesi, sive de ratione struendi syllogismos: Quâ in re consistit *ἡ μέση*, sive ratio inveniendi medii?*

UT medium idoneum eligatur ad conclusionem in qualibet figurâ & modo colligendam. Id vero quomodo fieri debeat, ex Institutionibus, petendum est.

CAP.

CAP. XI.

Pergamus ergò ad tertium membrum nostri instituti. Quot sunt species imperfecti syllogismi?

Septem præcipuè: inductio, enthymema, Exemplum, syllogismus hypotheticus, syllogismus disjunctivus, dilemma, & sorites.

Quid est inductio?

Inductio est argumentatio, in quâ ex individuis colligitur species, aut ex speciebus genus, aut ex partibus totum.

Illustra singulos modos singulis exemplis.

Ex individuis species colligitur hoc modo; Abel, Enoch, Noach, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moses, Gedeon, Samson, Samuel, David, aliq³ multi, non aliter placuerunt Deo, quàm per fidem: ergò sine fide impossibile est Deo placere. Ex speciebus colligitur genus hoc modo; Milites, mercatores, agricola, opifices, homines eruditi, non sunt suâ sorte contenti: ergò nullum genus hominum suâ sorte contentum est. Ex partibus colligitur totum hoc modo; Libri Mosis, Prophetarum, Evangelistarum & Apostolorum sunt divinæ autoritatis: ergò tota S. Scriptura est divinæ autoritatis.

An inductione omnia individua, species, aut partes enumerandæ sunt?

Aut enumerandæ sunt, aut utendum hac aut simili formulâ; Nec potest dari dissimile exemplum.

Quomodo evertitur inductio?

Cùm dissimile cæteris exemplum exhibetur; vulgò instantia dicitur.

Quid est enthymema?

Enthymema est syllogismus alterâ propositione truncatus; ut, *Avarus eget; ergo avarus non est dives. Qui non peccat, non est autor peccati; ergo Deus non est autor peccati.*

Vnde dignoscitur utra duarum propositionum desit?

Ex conclusione, sive consequente. Si enim in antecedente exprimitur subjectum consequentis, deest major, ut fit in primo exemplo; si in antecedente exprimitur prædicatum consequentis, deest minor, ut fit in altero exemplo.

Quomodo perficiuntur ejusmodi enthymemata?

Additâ propositione, quæ desideratur.

Quid si neque subjectum neque prædicatum consequentis sit in antecedente?

Tunc deest major: eaque additâ fit syllogismus hypotheticus. Sit enthymema, *Virtus est optanda; ergo vitium est vitandum*: adjiciatur hæc major hypothetica; *Si virtus est optanda, ergo vitium est vitandum*, & erit plenus syllogismus hypotheticus.

Quid est exemplum?

Exemplum est inductio imperfecta, in quâ ex uno singulari colligitur universale, ut ex eo aliud singulare sequatur; ut, *Bellum Syllæ & Marii fuit Reipublicæ perniciosum; ergo bella civilia sunt Reipublicæ perniciofa; ac proinde etiam bellum Caesaris & Pompeii.*

CAP. XII.

Quid est syllogismus hypotheticus?

Cujus major est hypothetica; ut, *Si Deus est, mundus regitur providentiâ: Atqui Deus est: Ergo mundus regitur providentiâ.*

Annon etiam minor potest esse hypothetica?

Ita: sed hoc fit, cum ipsa quæstio est hypothetica, quales syllogismi categoricis æquipollent.

Vnde dignoscitur, sintne syllogismi hypothetici boni an vitiosi?

Ex hac regulâ: Ex syllogismis hypotheticis ii boni sunt, qui procedunt à positione antecedentis ad positionem consequentis, vel à remotione consequentis ad remotionem antecedentis; ut, *Si homo est animal, sentit: Atqui homo est animal: Ergo homo sentit.* Vel sic, *Si lapides vivunt, nutriuntur: Atqui lapides non nutriuntur: Ergo lapides non vivunt.* Qui procedunt à remotione antecedentis, ad remotionem consequentis, vel à positione consequentis ad positionem antecedentis, vitiosi sunt. Ut, *Si planta est animal, vivit: Atqui planta non est animal: Ergo planta non vivit.* Vel sic, *Si planta est animal, planta vivit: Atqui planta vivit: ergo planta est animal.*

Quomodo revocantur syllogismi hypothetici ad categoricos?

Syllogismi hypothetici, in quibus idem est subje-

subiectum antecedentis & consequentis, fiunt categorici, abjectâ conditione *Si*, & communi antecedentis & consequentis subiecto. Ut; *si ego sum pius, ego sum beatus, Atqui : sum pius: Ergo* Categoricè sic argumentabor. *Omnis pius est beatus : Ego sum pius : Ergo.*

Quid si non subiectum, sed prædicatum antecedentis & consequentis idem sit?

Major hypothetica convertenda est in relativam. Ex. gr. sit syllogismus hypotheticus, *Si Abraham iustificatus est ex fide, nos quoque ex fide iustificabimur : Atqui Abraham, &c. fiatque huius syllogismi major relativa, erit syllogismus categoricus, hoc modo, Quo modo Abraham iustificatus est, eodem modo nos iustificabimur : Atqui Abraham, &c.*

Quid si neque subiectum neque prædicatum antecedentis & consequentis idem sit?

Syllogismus hypotheticus ægrè poterit fieri categoricus : Ex. gr. hic syllogismus, *Si ex lege iustitia, Christus frustra mortuus est : Sed ex lege iustitia : Ergò, &c. difficulter fieri potest categoricus.*

Quid est syllogismus disjunctivus?

Cujus major est propositio disjunctiva.

Quotuplex est?

Duplex : bimembris, vel plurium membrorum.

Quo-

Quomodo formatur bimembris?

Vel à positione alterutrius membri proceditur ad everfionem alterius; vel ab everfione alterutrius, ad positionem alterius; ut, *Aut dies est, aut nox; sed dies est: ergò non est nox: vel, sed nox est, ergò non est dies: vel, sed non est dies, ergò nox: vel, sed non est nox, ergò dies.*

Quomodo formatur syllogismus disjunctivus plurium membrorum?

Cæteris membris sublatis, quod reliquum est, concluditur; ut, *Aut ver est, aut æstas, aut autumnus, aut hyems: Sed neque ver est, neque æstas, neque hyems: Ergò est autumnus.*

Quid si ambobus, vel omnibus membris sublatis, tollitur totum?

Est syllogismus ab enumeratione partium; ut, *Qui injuriam facit, id facit aut furto, aut adulterio, aut contumeliâ, aut alio aliquo modo: Atqui nemo sua furatur, nemo seipsum adulteratur, nemo seipsum afficit contumeliâ: Ergo nemo sibi facit injuriam.*

CAP. XIII. & XIV.

Quid est dilemma?

Dilemma est argumentatio duorum membrorum, quorum utrumque adjunctum habet incommodum; ut, *Si ducenda est uxor, aut pulchra ducenda est, aut deformis: si pulchram ducis, erit solitudini; si deformem, erit fastidio.*

Quot modis est dilemma infirmum?

Duobus modis: nempe si membra non sint
imme-

immediatè opposita, aut si non satis gravi incommodo urgentur. Utròque modo infirmum est dilemma propositum. Nam inter pulchritudinem, & extremam deformitatem, medium aliquod interpositum est; & non necesse est, ut aut pulchritudo sollicitudinem marito, aut deformitas fastidium pariat.

Quid est sorites?

Sorites est argumentatio constans multis propositionibus ita collocatis, ut prædicatum propositionis præcedentis fiat subiectum sequentis, indeque prædicatum ultimum de primo subiecto concludatur; ut, *Quos Deus præcognovit, eos prædestinavit; quos prædestinavit, vocavit; quos vocavit, justificavit; quos justificavit, glorificavit;* hinc collige, *Ergò quos præcognovit, glorificavit.*

C A P. XV.

Atque hætenus de syllogismo absolute ac ratione formæ considerato.

Quomodo dividitur syllogismus ratione materiæ?

IN syllogismum dialecticum, apodicticum five demonstrativum, & sophisticum five fallacem.

Quid est syllogismus dialecticus?

Syllogismus dialecticus est syllogismus generans opinionem, aut alium quemlibet assensum præter scientiam.

Quæ-

*Quenam spectanda sunt in syllogismo
dialectico?*

Quæstiones sive problemata, propositiones,
& inventio argumentorum.

*Quales debent esse quæstiones sive pro-
blemata dialectica?*

Nihil refert sive vera sint sive falsa, sive pro-
babilia sive paradoxa, sive necessaria sive con-
tingentia; modo pietati, bonis moribus, aut
sensui cominuni non adversentur. Neque e-
nim disputandum est, *an Deus sit colendus*, *an*
parendum sit magistratui; quia illud pietati, hoc
bonis moribus contrarium est: neque, *an nix*
sit alba, quia illud cum sensu pugnat.

Quotuplicia sunt problemata?

Duplicia: alia realia, alia notionalia.

Quæ vocas realia?

In quibus attributum est vera res: ut, *An*
Logica sit ars? *An justificemur operibus*?

Quæ notionalia?

In quibus attributum est notio aliqua aut
terminus artis; ut, *An ars sit genus Logicæ*? *An*
opera sint causa justificationis nostræ coram Deo?

Quomodo dividuntur problemata realia?

In absoluta & comparata.

Quæ vocas absoluta?

In quibus quæritur, an attributum subje-
cto conveniat, nec ne; ut, *An gloria sit in bonis*
numeranda.

Quæ comparata?

In quibus, propositis duobus pluribusve subjectis, quæritur utri magis, vel cui maximè conveniat attributum: vel in quibus, propositis duobus pluribusve prædicatis, quæritur, utrum magis, vel quodnam maximè subiecto insit; ut, *Sitne virtus an gloria magis in bonis numeranda? Fueritne Alexander fortior an temperantior?*

Quales debent esse propositiones dialecticæ?

Propositiones dialecticæ debent esse certæ, aut saltem probabiles, non paradoxæ.

Quid est probabile?

Quod videtur omnibus, vel plerisque, vel sapientibus; atque iis vel omnibus, vel plerisque, vel nobilissimis ac celeberrimis.

Quid est paradoxum?

Quod verum est præter opinionem vulgi.

C A P. XVI.

Quenam requiruntur ad inventionem argumentorum dialecticorum?

Locus & regula.

Quid est Locus?

Locus est sedes & nota quædam communis, cujus admonitu invenitur argumentum.

Quid est regula sive canon?

Canon est propositio, continens rationem consequentiæ syllogismi dialectici.

Quo-

Quomodo dividuntur argumenta dialectica?

In artificialia, & inartificialia, sive testimonia.

Vnde petuntur argumenta artificialia ad confirmanda aut refellenda problemata notionalia?

Ex definitione aut proprietate notionis sive affectionis, de quâ in problemate quæritur. Sic probes, *Aërem non esse genus venti: quia aër non prædicatur de vento in questione, quâ quæritur quid sit.*

Vnde petuntur argumenta artificialia ad confirmanda aut refellenda problemata realia?

Ex affectionibus subjecti aut prædicati. Ea enim sunt horum argumentorum loci.

Quomodo dividuntur argumenta artificialia problematum realium?

In absoluta, & comparata.

Quomodo dividuntur absoluta?

In consentanea & dissentanea.

Quanam dicuntur argumenta consentanea?

Quæ cum aliquâ parte quæstionis consentiunt.

Quotuplicia sunt ea?

Duplicia: vel enim à nomine sumuntur, vel à re ipsâ.

Quot sunt loci argumentorum, quæ sumuntur à nomine?

Duo: etymologia sive notatio, & conjugata.

*Quot sunt loci argumentorum, quæ sumuntur
à re ipsâ?*

Novem; definitio, genus, species, totum,
pars, causa, causatum, subjectum, & adjunctum.

Quot sunt loci argumentorum dissimilaneorum?

Quinque: disparata, contraria, relativè op-
posita, privatè opposita, & contradicentia.

*Quot sunt loci argumentorum compara-
torum?*

Quinque etiam: majus, minus, par, simile,
& dissimile.

Quotuplicia sunt testimonia?

Duplicia: alia divina sunt, alia humana.

CAP. XVII. & XVIII.

*Ostende aliquot exemplis, quomodo ex his locis argu-
menta peti debeant ad confirmanda aut refellen-
da problemata realia?*

CUM sic argumentor; Non est de meotuum, er-
gò non est mutuum, argumentum petitum est
ab etymologiâ: Homo sum, humani nihil à me
alienum puto, à conjugatis: Logica est habitus cum
rectâ ratione effectivus, ergò est ars, à definitione:
Homo debuit contemplari caelestia, ergò debuit creari
erecto corpore, à fine: Fugit, ergò est in culpâ, à signo:
Iustus servat leges, ergò injustus transgreditur leges,
à contrariis: Deus dat vitam hominibus, ergò dabit
victum, à majori. Canones ad unumquemque
locum pertinentes peti debent ex Institutio-
nibus plenioribus.

CAP. XIX.

Hæc sunt exempla problematum absolutorum : declarata porro quomodo confirmentur aut refellantur problemata comparata.

Argumenta ad confirmanda aut refellenda problemata comparata petuntur ex iisdem locis, canonibus absolutis, quatenus illud fieri potest, in comparatos commutatis: Ex.gr. sicuti probari potest, Deum esse bonum, quia ejus opera sunt bona, ducto argumento ab effectis; ita quoque concludi potest, Deum infinitis modis meliorem esse creaturis, quia illius opera infinitis modis meliora sunt quam opera creaturarum. Quia autem canones absoluti non semper possunt mutari in comparatos, necesse est singulis locis adjungi canones peculiare, quibus comparata problemata probanda sint: sed hi etiam ex institutionibus petendi sunt,

CAP. XX.

Cum ergo satis dictum sit de syllogismo dialectico, pergamus ad demonstrationem.

Quid est demonstratio?

Demonstratio est syllogismus scientiam pariens.

Quomodo dividitur demonstratio?

In demonstrationem τὴ διότι, sive cur res sit, & demonstrationem τὴ ὅτι, sive quod res sit.

Quid est demonstratio cur res sit?

Quæ non solum probat rem esse aut non esse, sed etiam reddit causam, cur res sit, aut non sit.

Quid est demonstratio quod res sit?

Quæ solum probat rem esse aut non esse.

Vnde petita est differentia harum specierum?

A fine. Finis enim demonstrationis est scientia: atqui scientia dividitur in scientiam τῷ διότι, sive cur res sit, & in scientiam τῷ ὅτι, sive, quod res sit.

Quid est scientia cur res sit?

Est cognitio dianoëtica, quâ cognoscimus causam, propter quam res est, esse illius rei causam, nec posse eam rem aliter se habere.

In quo differt hæc scientia à scientiâ quod res sit?

Scientia τῷ ὅτι, sive quod res sit, non gignitur ex causâ propter quam res est, hoc est, ex causâ proximâ; sed ex effectu, aut ex causâ tantum remotâ.

C A P. XXI.

Quot sunt partes demonstrationis cur res sit?

TRes: subjectum, affectio demonstranda, & causa, quæ est medium demonstrationis. Ex subjecto & affectione constat quæstio, ex causâ cum subjecto & affectione seorsim combinatâ, sunt præmissæ, sive principia demonstrationis.

Quæ-

Quenam sunt in his spectanda?

Præcognitiones & cognitiones.

Quenam sunt præcognoscenda?

De tribus terminis, siue partibus demonstrationis, præcognoscendum est, quid significet nomen: de subiecto & causâ, etiam an sint: de principiis, quod vera sint: de affectione demonstratur; quod sit; deque conclusione, quod vera sit.

C A P. XXII.

Quotuplices conditiones spectandæ sunt in demonstratione?

TRiplices: aliæ ad quæstionem pertinent, aliæ ad causam siue medium, aliæ denique ad præmissas siue principia.

An igitur non omnis quæstio admittit demonstrationem?

Non omnis; sed ea solùm, quæ vera est, & veritatis suæ certam causam habet, veluti cum accidentia propria prædicantur de subiecto; ut, *Homo est capax scientiæ: Luna patitur eclipsin: Humor oculi crystallinus debet esse coloris expers,*

Quenam igitur respuunt demonstrationem?

Primò propositiones, in quibus definitio aut partes definitionis prædicantur de definito; ut, *Homo est animal, aut rationalis: virtus est habitus, &c.* Ejusmodi enim propositiones immediatæ sunt, nullamque causam habent suæ veritatis. Deinde, propositiones; in quibus accidentia fortuita & mutabilia, prædicantur de

subjecto ; ut, *Homo ambulat, egrotat, &c.* hæc enim certam causam non habent.

Quale debet esse medium demonstrationis ?

Causa proxima affectionis.

Quid vocas hoc loco causam proximam ?

Quâ positâ, effectum ponitur ; & quâ sublâtâ, tollitur : atque adeo, in quâ mens acquiescit.

Ex quo genere causarum petitur hæc causa proxima ?

Ex genere causæ efficientis aut finalis.

Quomodo dividitur causa efficiens proxima, quæ medium demonstrationis esse potest ?

In internam, & externam.

Quam vocas causam efficientem internam ?

Quæ est in eodem subjecto, in quo est effectum.

Quam vocas externam ?

Quæ non est in eo subjecto, in quo est effectum.

Da exempla demonstrationis ; ac primò exemplum à causâ efficiente internâ.

Omne rationale est capax scientiæ :

Omnis homo est rationalis ;

Ergo omnis homo est capax scientiæ.

Da exemplum demonstrationis à causâ efficiente externâ.

Quod

*Quod à solis radiis objectâ terrâ nequit illustrari,
id patitur eclipsin luminis à sole accepti:*

Luna nequit à solis radiis, objectâ terrâ illustrari:

Ergò luna patitur eclipsin, &c.

Da exemplum à causâ finali.

*Quod debet colores omnes admittere, id debet esse
expers coloris.*

*Humor oculi crystallinus debet omnes colores ad-
mittere:*

*Ergò humor oculi crystallinus debet esse expers co-
loris.*

*An medium demonstrationis non debet
esse causa proxima subjecti?*

*Fit quidem aliquando, ut causa efficiens
proxima prædicati, sit etiam forma subjecti;
verùm illud neque necessarium est, neque per-
petuum.*

C A P. XXIII.

*Quot sunt conditiones spectandæ in præmissis
sive principiis demonstrationis?*

QUINQUE. Requiritur enim primò, ut sint
necessariò vera, & quidem necessitate sum-
mâ ac reciprocâ: deinde, ut sint immediata
atque prima: tertio, ut sint causa conclusionis:
quarto, ut sint notiora: quinto, ut sint prio-
ra conclusione,

*Quenam proprietas sequitur ex his con-
ditionibus?*

Ut principia sint ἀμετάθετα τῶ δεικνυμένων, id

est, propria ei rei, quæ demonstratur, hoc est, neque heterogenea, neque communia.

Quenam dicuntur principia heterogenea?

Quæ ex aliâ scientiâ petita sunt; veluti, si quis ad probandas quæstiones Physicas adhibeat principia Mathematica.

Quenam vocas communia?

Quæ pluribus scientiis accommodari possunt.

Quomodo dividuntur principia?

In axiomata, & theses.

Quid est axioma?

Axioma est principium, cujus veritas, cognitâ significatione vocabulorum, à nemine potest ignorari; ut, Nihil potest simul esse & non esse: Totum est majus sua parte.

Quid est thesis?

Thesis est principium, cujus veritas non ex solâ vocabulorum significatione cognitâ, sed ex sensuum judicio, aut qualicunque declaratione innotescit.

Quotuplex est thesis?

Duplex: definitio, & hypothesis.

Quid est definitio?

Definitio est, quâ quid res sit, enunciamus; ut, Corpus naturale est, quod constat materiâ & formâ: Natura est principium, & causa motus & quietis, ejus, in quo est primò, per se, & non per accidens.

Quid est hypothesis?

Quâ, an res sit, aut non sit, enunciamus; ut,
Esse

Esse animam, Deum, &c. A quolibet puncto ad quodlibet punctum duci posse rectam lineam.

CAP. XXIV.

Quotuplex est demonstratio τῶ ὄν, sive quod res sit?

DUplex: alia enim est ab effectu, alia à causâ remotâ.

Quam vocas demonstrationem ab effectu?

Quæ ex effectu sensibili causam colligit; veluti: si quis solito seriùs experrectus, videt parietes cubilis sui à sole collustrari, indeque colligit, solem jam dudum ortum esse.

Quam vocas demonstrationem à causâ remotâ?

Quæ ex causâ remotâ colligit effectum non esse; ut, *Plantæ non habent animam sensitivam; ergo non respirant.*

Quid est discriminis inter has duas species demonstrationis?

Demonstratio ab effectu potest esse affirmata & negata, quia effectum cum causâ proximâ reciprocatur; eoq; posito, causa proxima ponitur; & sublatâ, tollitur; at demonstratio à causâ remotâ debet semper esse negata. Cum enim causa remota latior sit effectu, sit quidem, ut eâ sublatâ effectum tollatur; sed non ut eâ positâ effectum etiam ponatur. Rectè colligitur, *Plantas non respirare, quia non habent animam sensitivam: sed non sequitur, Omnia animalia respirare, quia habent animam sensitivam.*

CAP. XXV.

Atque hæc de syllogismo dialectico & apodictico.

Quid est syllogismus sophisticus sive fallax?

Qui factâ specie syllogismi dialectici errorem gignit.

CAP. XXVI.

Quotuplicia sunt sophismata?

Duplicia : alia sunt in voce, alia in re.

Quot sunt loci sophismatum eorum, quæ in voce consistunt?

Sex, homonymia, amphibolia, compositio, divisio, prosodia sive accentus, & figura dictionis.

Quid est sophisma homonymia?

Quod oritur ex unius dictionis ambiguitate ; ut, *Finis rei est illius perfectio ; Mors est finis vitæ ; ergò mors est vitæ perfectio.*

Quomodo solvuntur hæc sophismata?

Distinctione vocis ambiguae. Ex. gr. in proposito sophismate vox *finis* in maiore significat causam finalem ; in minore, extremum.

Quid est sophisma amphibolia?

Quod oritur ex ambiguo sensu orationis, cujus singulæ voces carent homonymiâ ; ut, *Qui sunt domini sui, sunt sui juris : Servi sunt domini sui : Ergò servi sunt sui juris.*

Quo-

Quomodo solvuntur hæc sophismata?

Distinctione orationis ambiguae. Ex. gr. voces domini sui, sunt pluralis numeri in maiore propositione prolati exempli; in minore, sunt singularis numeri.

Quid est sophisma compositionis?

Quod oritur ex conjunctione eorum, quæ dividenda sunt; ut, Duo & tria, sunt par & impar: Quinque sunt duo & tria: Ergo quinque sunt par & impar.

Quid est sophisma divisionis?

Quod oritur ex divisione eorum, quæ coniungenda sunt; ut, Planetæ sunt septem: Sol & Luna sunt Planetæ: Ergo Sol & Luna sunt septem.

Quomodo solvuntur hæc sophismata?

Distinctione diversorum sensuum, quos habet oratio pro diversâ partium compositione aut divisione. Ex. gr. in priori exemplo, duo & tria, sumuntur divisim in maiore; in minore, coniunctim. In altero exemplo sumitur vox Planetæ collectivè in maiore propositione; in minore, distributivè.

Quid est sophisma prosodia?

In quo eodem modo pronunciantur, quæ scribuntur diversimodè; aut pronunciantur diversimodè, quæ scribuntur eodem modo; ut, Omnis equus est bestia: Omnis iustus est equus: Ergo omnis iustus est bestia. Similiter si quis confundat leporem cum lepore, amare cum amarè, malum cum malum.

Quomodo solvuntur hæc sophismata?

Cùm ostenditur, aut eodem modo pronunciarì quæ scribuntur diversimodè; aut pronunciarì diversimodè, quæ scribuntur eodem modo.

Quid est sophisma figuræ dictionis?

In quo ex dictionum similitudine, colligitur eadem iis accidentia, aut etiam, significationem convenire. Ut, si quis ita colligat, *Poëta* esse foeminini generis, quia *nota* est foeminini generis: aut, *ardere, vapulare*, esse actiones; quia *docere, verberare*, sunt actiones.

Quomodo solvuntur hæc sophismata?

Ostensâ diversitate accidentium aut significationis, in vocibus similibus. Nam licet *Poëta* & *Nota* terminatione conveniant, non tamen sequitur, ut ejusdem generis sint: non sequitur etiam, *verberare* & *vapulare* esse ambo significationis activæ, quamvis sint voces terminatione simillimæ vocibus activis.

C A P. XXVII.

Quot sunt loci sophismatum eorum, quæ in rebus sunt?

SEPTem: accidens, dictum simpliciter & dictum secundum quid, ignoratio elenchi, consequens, petitio ejus quod in quaestione est, vulgò, *petitio principii*, non causa pro causâ, & plures interrogationes.

Quid

Quid est sophisma accidentis?

Cùm colligitur, subjecto convenire, quicquid dicitur de prædicato; ut, *Homo est species: Socrates est homo: Ergo Socrates est Species. Mus rodit panem: Mus est syllaba: Ergo syllabarodit panem.*

Quomodo solvuntur hujusmodi sophismata?

Cùm ostenditur id, quod de subjecto colligitur, per accidens de prædicato dici, ut in priori exemplo fit; aut ipsum prædicatum per accidens dici de subjecto suo, ut fit in exemplo posteriori. Ex. gr. quamvis Socrates sit homo, & homo sit species: non tamen sequitur, ut Socrates sit species, quia *speciem esse*, dicitur de homine per accidens. Similiter, quamvis mus sit syllaba, & mus rodat panem; non tamen sequitur, ut syllaba rodat panem, quia *syllabam esse*, convenit muri per accidens, ac ratione nominis; non ratione essentiae.

Quid est sophisma à dicto simpliciter?

Cùm ex eo, quod verum est simpliciter, colligitur, aliquid verum esse secundum quid; ut, *Dextra non est abscindenda; ergò ne tum quidem abscindenda est, cùm eam invasit gangrena: Homo est mortalis; ergò & anima hominis mortalis est.*

Quid est sophisma à dicto secundum quid?

Cùm ex eo, quod secundum quid verum est, colligitur aliquid simpliciter, verum esse; ut, *Vinum nocet febricitanti; ergò vinum est noxium, ideoque fugiendum: Homerus est Poëta, ergò Homerus est.*

Quo-

Quomodo solvuntur hæc sophismata.

Ostenso discrimine ejus, quod simpliciter,
& quod secundum quid dicitur.

Quid est sophisma ab ignoratione elenchi?

Cum conclusio videtur contradicere assertioni respondentis, sed contradicit, propter conditionem aliquam contradictionis omissam; ut, si quis probaturus, *Christum non esse Dominum Davidis*, concluderet, *Christum esse filium Davidis*, peccaret ignoratione elenchi; quia *Dominum & filium esse*, non tribuuntur Christo secundum idem. Nam Dominus Davidis est secundum divinam; filius, secundum humanam naturam.

Quomodo solvuntur hæc sophismata?

Ostendendo, quænam conditio contradictionis omissa sit.

Quid est fallacia consequentis?

Cum aliqua enunciatio ex alterâ colligitur, ex quâ non sequitur.

Quot modis contingit illud?

Quatuor modis. Primò, cum universalis affirmans convertitur simpliciter; ut si quis, quia *omnis adulator blandus est*, putet *omnem blandum esse adulatorem*. Secundò, cum ex universali affirmante colligitur universalis negans; ut, *Quicquid genitum est, habet principium*; ergo quod *non est genitum, non habet principium*. Tertiò, cum minor est negans in primâ figurâ, aut, quod eodem redit, cum ex remotione antecedentis, colli-

colligitur remotio consequentis. Quartò, cum utraque præmissarum affirmans est in secundâ figurâ, aut, quod eodem redit, cum ex positione consequentis, colligitur positio antecedentis.

Ejusmodi paralogismi non videntur esse sophismata, quia apertè peccant in regulas syllogisticas.

Ita est : sed Sophistæ solent vitium formæ occultare, aut alterius præmissæ suppressione ; ut, *Crispus est blandus, ergo est adulator* : vel *ambagibus verborum* ; ut, *Qui dicit te esse animal, dicit verum* : Atqui qui dicit te esse asinum, dicit te esse animal : Ergò qui dicit te esse asinum, dicit verum. Hæc enim argumentatio perinde se habet, ac si sic strueretur : *Tu es animal : Asinus est animal : Ergo tu es asinus* ; quæ est argumentatio ex duabus affirmantibus in secundâ figurâ.

Quomodo solvuntur hæc sophismata ?

Citatâ regulâ, in quam peccat illatio sophistica.

Quid est sophisma petitionis ejus, quod ab initio in questione est ?

Cum aliquid probatur per se ipsum, aut per aliquid, quod æquè ignotum est ; ut, si quis probet, *Animam humanam esse ex traduce, quia generatur ex semine parentum* : aut, *Visionem fieri emissionem, quia non sit receptionem*.

Quomodo solvuntur sophismata hujus loci ?

Ostendendo, mediū non esse diversum à quæ-

stione, aut saltem non esse notius quæstione.

Quid est sophisma non causa pro causâ?

In quo id, quod causa non est, aut causa per accidens, pro causâ verâ, ac per se, obtruditur; ut, *Vinum inebriat; ergo exterminandum est ex Republicâ.*

Quomodo solvuntur sophismata hujus loci?

Designatione veræ causæ, à quâ effectus per se dependet. Ex. gr. in sophismate prolato, neganda est consequentia; quia vinum non est vera causa ebrietatis, sed hominum intemperantia vino abutentium.

Quid est sophisma plurium interrogationum?

Cùm duæ pluresve interrogationes ita proponuntur, ut unius speciem præ se ferant; veluti si quis quærat, *Est ne mundus perfectus & æternus?*

Quomodo solvuntur hujusmodi sophismata?

Distinctione quæstionum, & responsione ad singulas seorsim applicatâ. Ex. gr. ad interrogationem jam propositam, non debet responderi, *Ita*, aut *Non*; sed, *mundum perfectum esse, non æternum.*

CAP. XXVIII.

Atque hæc de syllogismo.

Quid est methodus?

Methodus est apta dispositio rerum, eodem pertinentium, ut quàm optimè facillimèq; intelligantur, & memoriæ quàm tenacissimè inhæreant.

Quid-

Quidnam requiritur ad eam rem?

Ut præmittantur, quæ faciunt ad cognitionem sequentium, aut saltem, quæ cæteris facilius intelliguntur.

Quomodo dividitur methodus?

In naturalem, & arbitrariam.

Quam vocas naturalem?

In quâ servatur ordo naturæ, & cognitionis nostræ distinctæ.

Quot sunt in naturali methodo observanda?

Duo potissimum.

Quanam?

Primò, ut omnes partes sint homogeneæ, hoc est, ut non commisceantur, quæ ad diversas disciplinas, aut ad diversas ejusdem disciplinæ partes, pertinent. Secundò, ut progressus instituat ab universalibus ad particulariora, utq; partes aptis transitionum vinculis connectantur.

Quomodo dividitur methodus naturalis?

In syntheticam, & analyticam.

Quid est methodus synthetica?

Quæ progreditur à principiis simplicissimis ad ea, quæ ex istis principiis componuntur.

Vbi habet hæc methodus locum?

In disciplinis speculativis, Physicâ, Mathematicâ & Metaphysicâ.

Quid est methodus analytica?

Quæ factò initio à fine, progreditur ad media proxima, & ab his ad remota, donec ventum ad prima ac simplicissima.

Vbi habet hæc methodus locum?

In artibus & disciplinis practicis: ut, in Grammaticâ, Rhetoricâ, Logicâ, Medicinâ, Architectonicâ: item in Ethicâ, Politicâ, & Oeconomicâ.

Quid est methodus arbitraria?

Quæ relicto ordine naturæ, accommodata est ad captum nostrum.

Vbi habet hæc methodus locum?

In Oratoriâ & Poësi. Oratoribus enim & Poëtis propositum est, auditorem, lectoremve movere. Ad eam rem opus est crypsi, quæ potissimum consistit in omissione, additione, & Inversione. Omitti solent, quæ nocitura videntur dicenti, aut tædium paritura auditoribus, etiam si ad causam videantur pertinere. Tum multa addenda sunt, quæ ad causam magnoperè non faciunt, ut auditorem lectorem veresciant, ac detineant. Omnia denique miro artificio invertenda sunt, ne ars ab auditore animadversa, suspecta sit, & assensum impediat.

F I N I S.

FEBRVARIVS hat XXV

Die Kälte ist herb / der schnee auch tieff / Das holt ich
In Beltz ich biß an d'Ohren schlieff. Doch bald

Der Eingang dieses Monats ist temperiert.	Tage	länge	S. M.
Erstquart den 3. ist noch	9	51	1
bey vorigem Wetter bestell-	9	54	2
biß den 6. da ¶ enderung	9.	55	3
bringt mit feuchtigkeit / vnd	10	0	4
darff wol also fortsetzen biß	10	4	5
zum Newen / aber der 9. hat	10	8	6
☉ blick.	10	12	7
	10	14	8
	10	18	9
Newlicht den 11. wird sich	10	21	10
lieblich einstellen / vñ die Wei-	10	24	11
ber in die Gärten locken / wie	10	28	12
auch den Råbman.	10	31	13
	10	34	14
Erstquart den 19. den 21. geht	10	38	15
¶ vnder mit des ophiuchi	10	42	16
Haupt / verursachet Regen-	10	46	17
lust / den 2. bringt ¶ kalten	10	47	18
wind vnd Regenwetter / weil	10	52	19
starcke eröffnungen vorhan-	10	56	20
den.	11	0	21
	11	3	22
Vollmond den 26. ist wi-	11	6	23
derumb sein geneigt / vnd gut	11	9	24
wetter für die Feld-Arbeiter /	11	12	25
jedoch werden ¶ gespürt	11	16	26
werden.	11	20	27
	11	24	28

Ita. iii. ad hebreos

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

etiam sustinuit

